

**ĐẠI HỌC HUẾ
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC**

LÊ VŨ TRƯỜNG GIANG

**THỂ CHẾ CHÍNH TRỊ, KINH TẾ CỦA ROME
TỪ NĂM 27 TCN ĐẾN NĂM 192**

**Ngành: Lịch sử Thế giới
Mã số: 9229011**

TÓM TẮT LUẬN ÁN TIẾN SĨ SỬ HỌC

Huế, 2020

**ĐẠI HỌC HUẾ
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC**

LÊ VŨ TRƯỜNG GIANG

**THỂ CHẾ CHÍNH TRỊ, KINH TẾ CỦA ROME
TỪ NĂM 27 TCN ĐẾN NĂM 192**

**Ngành: Lịch sử Thế giới
Mã số: 9229011**

TÓM TẮT LUẬN ÁN TIẾN SĨ SỬ HỌC

**Người hướng dẫn khoa học:
PGS.TS. ĐẶNG VĂN CHUÔNG**

Huế, 2020

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu.....	2
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	2
4. Nguồn tư liệu nghiên cứu	3
5. Phương pháp luận và phương pháp nghiên cứu	3
6. Đóng góp của luận án	4
7. Bố cục nội dung luận án	4
CHƯƠNG 1. TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU.....	Error! Bookmark not defined.
1.1. Thực trạng nghiên cứu vấn đề khoa học trong nước.....	Error! Bookmark not defined.
1.2. Thực trạng nghiên cứu vấn đề khoa học nước ngoài	5
1.3. Đánh giá chung về tình hình nghiên cứu vấn đề.....	9
1.4. Những vấn đề đặt ra cho luận án.	10
CHƯƠNG 2. THỂ CHẾ CHÍNH TRỊ CỦA ROME TỪ NĂM 27 TCN ĐẾN NĂM 192.....	11
2.1. Những vấn đề về thể chế và luật pháp.....	11
2.2. Sơ lược về thể chế chính trị của Rome trước năm 27 TCN	12
2.3. Thể chế chính trị tiêu biểu từ năm 27 TCN đến năm 192.....	13
Tiểu kết chương 2	14
CHƯƠNG 3. THỂ CHẾ KINH TẾ CỦA ROME_ TỪ NĂM 27 TCN ĐẾN NĂM 192.....	156
3.1. Sơ lược về thể chế kinh tế Rome trước năm 27 TCN	156
3.2. Thể chế trong nông nghiệp và thủ công nghiệp.....	Error! Bookmark not defined.
3.3. Thể chế thương mại, giao thông và tiền tệ.....	Error! Bookmark not defined.8
3.4. Thể chế quản lý kinh tế	20
Tiểu kết chương 3	20
CHƯƠNG 4. MỘT SỐ NHẬN XÉT VỀ THỂ CHẾ CHÍNH TRỊ, KINH TẾ CỦA ROME TỪ NĂM 27 TCN ĐẾN NĂM 192	20
4.1. Đặc điểm các thể chế của Rome	Error! Bookmark not defined.
4.2. Những tác động của các thể chế	22
KẾT LUẬN	245
DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH KHOA HỌC CỦA TÁC GIẢ ĐÃ CÔNG BỐ LIÊN QUAN ĐẾN LUẬN ÁN	

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Rome là một trong những nền văn minh lớn nhất của thế giới thời cổ đại, có nhiều đóng góp quan trọng trong lịch sử phát triển của nhân loại, cũng như việc sớm hình thành tổ chức nhà nước và các sản phẩm văn minh trên sự kế thừa và phát triển những thành tựu văn minh Hy Lạp. Chính vì thế, nói đến Rome là nói đến một trong hai trung tâm lớn của phương Tây thời cổ đại, là nơi hội tụ của các nền văn minh Đông và Tây Địa Trung Hải, Bắc Phi. Chính vì lẽ đó, lịch sử Rome cũng là một đối tượng nghiên cứu lớn trong nền sử học cổ trung đại thế giới, thu hút nhiều nhà nghiên cứu, quan tâm tìm hiểu.

Trong phạm vi luận án này, chúng tôi muốn tìm hiểu thời kỳ hưng thịnh nhất trong hai thế kỷ đầu về đế quốc Rome kiến thiết từ năm 27 TCN đến năm 192, được lịch sử Italia gọi là thời kỳ Pax Romana và giới sử học gọi đây là sơ kỳ đế chế. Trong hơn hai thế kỷ, những di sản của Rome để lại khá đồ sộ với một bộ máy nhà nước chuyên chế chủ nô với các thể chế quyền lực hoàn chỉnh được xây dựng và củng cố chặt chẽ, tinh vi. Đồng thời, thời kỳ lịch sử này còn chứng kiến sự phát triển mới của nền văn minh thời kỳ chế độ Principate với nhiều thành tựu rực rỡ. Do đó, việc tìm hiểu các thể chế chính trị, kinh tế làm rõ cơ sở và những lý luận của Rome cổ đại trong việc định hình và xây dựng các thể chế trên là nội hàm khoa học luận án hướng đến. Đó cũng là ý nghĩa khoa học của đề tài. Tại sao Rome có thể bành trướng và kiểm soát những vùng đất của toàn đế quốc tương đương với 40 quốc gia Âu - Á ngày nay với khoảng 5,1 triệu km²? Phương thức tổ chức bộ máy chính trị của Rome có gì khác biệt so với các thời kỳ lịch sử trước đó và một số đế quốc cổ đại khác? Những thể chế này đã tác động trực tiếp tới Rome và ảnh hưởng tới các thời kỳ lịch sử, các nền văn minh khác như thế nào? Làm sáng tỏ những câu hỏi này luận án sẽ có những đóng góp về cả phương diện khoa học và thực tiễn.

Về ý nghĩa khoa học: Luận án hướng đến sự bao quát và toàn diện hơn về thời kỳ Pax Romana (27 TCN - 192), một thời kỳ lịch sử khá quan trọng của nền văn minh Rome. Qua đó, góp phần lý giải sâu sắc hơn sự phát triển vượt trội và những thành tựu nổi bật của Rome trong nền văn minh nhân loại. Đồng thời, việc thực hiện luận án hy vọng sẽ mở ra những hướng nghiên cứu, tiếp cận mới trong việc tìm hiểu lịch sử Rome như một đối tượng học thuật.

Về giá trị thực tiễn: Làm rõ sự vận hành, cấu trúc của các thể chế chính trị, kinh tế của Rome là góp phần nhìn nhận lại một trường hợp văn minh điển hình, làm phong phú thêm kho tàng tri thức, kinh nghiệm lịch sử. Xét trong sự tương thích, tác động qua lại lẫn nhau, Việt Nam cũng đang xây

dựng và hoàn thiện nhà nước pháp quyền nên những luận giải về các thể chế chính trị, kinh tế của Rome góp phần làm cơ sở để xây dựng và hoàn thiện nhà nước.

Từ những lý do nói trên, chúng tôi quyết định chọn vấn đề: “*Thể chế chính trị, kinh tế của Rome từ 27 TCN đến 192*” làm đề tài luận án, thuộc chuyên ngành Lịch sử thế giới, mã số 9229011, nhằm làm rõ sự vận hành thể chế trên các lĩnh vực chính trị, kinh tế của Rome. Luận án cũng rút ra được mô hình phương thức kiểm soát quyền lực, duy trì nhà nước có tính hệ thống của Rome. Qua đó, luận án cũng rút ra được những đặc điểm của các thể chế nói trên trong lịch sử Rome và đánh giá các tác động, ảnh hưởng đến các thời kỳ lịch sử sau này.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

2.1. Mục đích nghiên cứu

Trên cơ sở hệ thống hóa các thể chế chính trị, kinh tế của Rome từ năm 27 TCN đến năm 192, luận án làm rõ bức tranh toàn cảnh cũng như chỉ ra bản chất các thể chế của Rome và làm nổi bật những đặc trưng của nhà nước chế độ chiếm hữu nô lệ điển hình.

2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

- Khái quát về lịch sử Rome thời kỳ từ năm 27 TCN đến năm 192 và các tiền đề hình thành các thể chế chính trị, kinh tế.

- Làm rõ được khái niệm, hệ thống tổ chức, cách vận hành, chức năng của các thể chế chính trị, kinh tế của Rome..

- Trình bày và phân tích sự vận hành các thể chế chính trị, kinh tế của Rome một cách hệ thống dưới các góc nhìn khác nhau.

- Rút ra một số nhận xét, đánh giá về đặc điểm các thể chế chính trị, kinh tế và tác động của Rome trong thời kỳ đỉnh cao từ năm 27 TCN đến năm 192.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Các thể chế chính trị, kinh tế của Rome. Đây được xem là đối tượng nghiên cứu trọng tâm. Thể chế tạo ra bộ khung trật tự cho các chủ thể quan hệ về mặt chính thể, nhà nước của Rome và các thành phần kinh tế. Thể chế chính trị, kinh tế được vận hành dựa trên cơ chế của pháp luật nhà nước chiếm hữu nô lệ của Rome.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

Về phạm vi thời gian: Luận án chủ yếu tập trung các sự kiện, vấn đề trong thời kỳ từ năm 27 TCN đến năm 192, tương ứng với việc xác lập chế độ chuyên chế, tập trung quyền lực dưới thời Augustus, kéo dài sự hưng thịnh cho đến thời Commodus (180-192).

Về phạm vi không gian: Đề tài giới hạn không gian của đế quốc Rome thời kỳ đầu Đế chế liên quan đến một phần lãnh thổ châu Âu ngày nay, một phần Bắc Phi và khu vực Trung Đông.

Tuy nhiên, để có cái nhìn hệ thống, Luận án đôi khi có đề cập đến các vấn đề trước và sau mốc thời gian được giới hạn cũng như các không gian địa lí khác có liên quan.

Về phạm vi nội dung: Luận án tập trung nghiên cứu các thể chế chính trị, kinh tế của Rome trên cơ sở đi sâu tìm hiểu các thể chế đặc trưng, cơ bản, chi phối đời sống xã hội Rome như thể chế chính trị và thể chế kinh tế. Tựu trung, mỗi thể chế tuy có đặc điểm và cách vận hành riêng biệt nhưng lại thống nhất ở tính mục đích và hiệu quả xã hội theo những tiêu chuẩn của Rome và đó là điều chúng tôi hướng tới để lý giải về Rome thời Pax Romana.

4. Nguồn tư liệu nghiên cứu

Trước hết, chúng tôi sử dụng các tư liệu gốc cung cấp những thông tin chính thức và độ tin cậy cao như các ghi chép của các nhà viết sử đương thời trong thời đại Pax Romana như Tacitus, Suetonius... với giá trị là nguồn sử liệu quý của thế giới. Thứ đến là các công trình, bài viết nghiên cứu trong nước liên quan đến đề tài được công bố trên các tạp chí khoa học như Tạp chí Nghiên cứu Trung Đông và châu Phi, Nghiên cứu châu Âu. Để đảm bảo độ tin cậy của tư liệu, tránh sự phiến diện trong các nhận định, đánh giá về các vấn đề nghiên cứu, chúng tôi còn phải tham khảo, đối chiếu với nguồn tài liệu của các nhà nghiên cứu nước ngoài. Ngoài ra, luận án sử dụng một số thông tin của các website có độ tin cậy cao đã đăng tải sách, bài báo điện tử chuyên về Rome.

5. Phương pháp luận và phương pháp nghiên cứu

5.1. Phương pháp luận

Để nghiên cứu và hoàn thành đề tài này, tác giả đã dựa trên quan điểm Marxist về phép biện chứng duy vật và duy vật lịch sử; xem xét các sự kiện liên quan trong mối quan hệ biện chứng, tương tác với nhau. Theo đó, phương pháp luận này được vận dụng để xem xét, nhìn nhận, đánh giá sự vận động, mô hình tồn tại, phát triển của các thể chế chính trị, kinh tế, văn hóa trong lịch sử Rome thời kỳ Pax Romana.

5.2. Phương pháp nghiên cứu

Sự hình thành, vận hành trên cơ sở luật pháp và tác động của “*Thể chế chính trị - kinh tế của Rome từ 27 TCN đến năm 192*” là một đề tài lịch sử. Do vậy, các phương pháp nghiên cứu chuyên ngành cơ bản như phương pháp lịch sử và phương pháp logic được sử dụng trong luận án. Ngoài ra, tác giả còn sử dụng một số phương pháp liên ngành như: phân tích so sánh, tổng hợp, hệ thống hóa, thống kê... nhằm tái hiện vấn đề một cách khái quát và khách quan nhất.

Việc sử dụng kết hợp các phương pháp nghiên cứu tạo điều kiện quan sát, nhìn nhận các vấn đề về thể chế xã hội Rome được đa diện, đa chiều, có thứ tự, lớp lang và sự tương tác qua lại.

6. Đóng góp của luận án

Trên cơ sở kế thừa những thành quả nghiên cứu của các tác giả đi trước, đóng góp của luận án thể hiện ở những mặt sau đây:

Về mặt khoa học:

Thứ nhất, tái hiện khách quan nhất về lịch sử, nền văn minh Rome trong thời kỳ từ năm 27 TCN đến năm 192.

Thứ hai, chỉ ra và phân tích, cấu trúc hóa các thể chế xã hội Rome trong các lĩnh vực chính trị, kinh tế... Từ đó, rút ra được các căn nguyên, mục đích, các nhân tố cấu thành, cách thức vận động của các thể chế.

Thứ ba, đánh giá được những tác động, ảnh hưởng của các thể chế Rome đối với tiến trình lịch sử Rome và châu Âu, thế giới.

Về mặt thực tiễn:

Thứ nhất, trên cơ sở nghiên cứu các thể chế xã hội Rome thời kỳ từ năm 27 TCN đến năm 192, luận án góp phần nhận thức về kiểu nhà nước quân chủ chuyên chế chủ nô điển hình trong lịch sử thế giới.

Thứ hai, từ những kinh nghiệm lịch sử trong cách vận hành các thể chế xã hội Rome và các thành tựu đạt được từ mô hình này, luận án rút ra được một số bài học lịch sử, mô thức xây dựng các thể chế quản lý xã hội, xây dựng chiến lược phát triển quốc gia.

7. Bố cục nội dung luận án

Ngoài phần mở đầu, kết luận, mục lục, phụ lục, tài liệu tham khảo, nội dung chính luận án được chia làm 4 chương như sau:

Chương 1. Tổng quan tình hình nghiên cứu

Chương 2. Thể chế chính trị của Rome từ năm 27 TCN đến năm 192

Chương 3. Thể chế kinh tế của Rome từ năm 27 TCN đến năm 192

Chương 4. Một số nhận xét về thể chế chính trị, kinh tế của Rome từ năm 27 TCN đến năm 192

CHƯƠNG 1. TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU

Lịch sử Rome và nền văn minh của chủ thể này từ lâu đã được giới nghiên cứu trong nước và quốc tế chú tâm nghiên cứu như một cấu phần quan trọng trong lịch sử cổ trung đại thế giới. Tuy nhiên, nghiên cứu về Rome nói riêng lại có mức độ quan tâm khác nhau giữa các nhà nghiên cứu trong nước và các nhà nghiên cứu nước ngoài.

1.1. Thực trạng nghiên cứu vấn đề khoa học trong nước

Lịch sử Rome là một bộ phận quan trọng trong lịch sử thế giới cổ đại nên ngay từ đầu đã được các nhà sử học Việt Nam quan tâm tìm hiểu.

Nhóm thứ nhất, các công trình nghiên cứu mang tính tổng thể về Rome hoặc dành một dung lượng đáng kể để bàn về Rome.

Đỗ Văn Nhung, Nguyễn Gia Phú (1971) biên soạn phục vụ cho công tác giảng dạy của khoa Lịch sử, trường Đại học Tổng hợp Hà Nội là một cố gắng rất lớn trong hoàn cảnh lịch sử thời bấy giờ. Rome đã được giới thiệu trong tập 2 qua phần thông sử chi tiết, dễ hiểu, tái hiện hầu hết các thời kỳ lịch sử và thành tựu văn minh. Tại miền Nam, trước năm 1975, công trình chung của Nguyễn Hiến Lê và Thiên Giang (1955) về *Lịch sử thế giới*, trong quyển II, thời Trung cổ, đã có trình bày về Rome. Công trình đi vào sự so sánh hai đế quốc hàng đầu nhân loại: Đế quốc La Mã và Đế quốc Trung Hoa ở Tây và Đông của thế giới. Nhà nghiên cứu Phạm Cao Dương với hai công trình *Thượng cổ sử Tây phương* (1967) và *Nhập môn Lịch sử các nền văn minh thế giới (tập 1)* khái quát được lịch sử phương Tây cổ đại, trong đó có Rome và đặc biệt là nền văn minh của chủ thể này. Công trình *Lịch sử Hy Lạp và Rô Ma cổ đại* của Nguyễn Gia Phú (1994); Công trình *Lịch sử thế giới cổ đại* (2005) do Lương Ninh chủ biên đã có những bước phác thảo quan trọng về Rome. Công trình *Lịch sử thế giới cổ đại, tập 2* của Chiêm Tế (2000) đã phân tích khá kỹ về sự chuyển biến nền kinh tế của Rome trong giai đoạn chuyển giao thời kỳ Cộng hòa sang thời kỳ Quân chủ.

Nhóm thứ hai, các công trình nghiên cứu mang tính cụ thể, chuyên sâu về một số lĩnh vực của Rome.

Vấn đề thể chế với các khái niệm và phạm trù liên quan được giới nghiên cứu trong nước chú trọng. Hai tác giả Đào Minh Hồng, Lê Hồng Hiệp trong cuốn *Sổ tay Thuật ngữ Quan hệ Quốc tế* (Nxb Chính Trị Quốc gia Sự thật, 2018) đã đưa ra khái niệm định hướng, căn bản. Tác giả Phạm Thị Túy với bài viết “Vai trò của thể chế trong phát triển” (*Tạp chí Lý luận chính trị, Số 2-2014*) đã đưa ra các dẫn chứng về vai trò quan trọng của thể chế trong lịch sử, nhất là sự tác động tới tầm nhìn phát triển quốc gia. Bài viết “Thể chế và Thành tích” (*Tạp chí Nghiên cứu Lập pháp, Số 03-2005*) của Nguyễn Trần Bạt (2005), “Mối quan hệ hữu cơ giữa thể chế, cơ chế, chính sách, cơ chế điều hành và hành vi ứng xử” (*Tạp chí Hội nhập và Phát triển, số 22, 5-*

6/2015) của Nguyễn Thanh Tuyền, Nguyễn Lê Anh là gợi ý quan trọng về mối liên quan giữa thể chế với các chủ thể chính trị và sự tạo dựng các thành tựu mà thể chế mang lại. Các công trình, bài viết này là sự gợi ý, định hình ý tưởng cho chúng tôi trong quá trình xác lập phạm vi nghiên cứu liên quan đến thể chế chính trị, kinh tế của Rome.

Về luật pháp của Rome, công trình *Luật La Mã: Tìm hiểu pháp luật nước ngoài* của Nguyễn Ngọc Đào (Nxb Đại học Quốc gia, Hà Nội, 1994) đã khái quát hệ thống lịch sử pháp luật của Rome và đi sâu phân tích những vấn đề về pháp điển, các bộ luật, phạm trù luật suốt thời gian tồn tại của Rome. Tác giả Nguyễn Văn Nam với bài viết “Luật La Mã trong sự hình thành và phát triển của hệ thống pháp luật châu Âu lục địa” (Tạp chí *Nhà nước và Pháp luật*, số 3/2006) đánh giá, nhìn nhận những tác động của luật pháp Rome với châu Âu lục địa trong một thời gian dài và xác định đây là căn cứ, nguồn tham khảo không thể thiếu khi thiết lập cơ chế luật trên phạm vi địa lý châu Âu.

Về nhân vật lịch sử gắn liền với thời kỳ này, công trình *Virgile - nhà thơ vĩ đại của thời kỳ La Mã cổ đại* (1996) của học giả Nguyễn Mạnh Tường có thể xem là công trình biên khảo chi tiết, cụ thể nhất của Việt Nam về một nhân vật tiêu biểu, ảnh hưởng lớn trong thời đại Pax Romana. Tác giả Đặng Đức An và cộng sự với công trình *Những Mẫu Chuyện Lịch Sử Thế Giới* (2005) đã phác thảo chân dung một số nhân vật lịch sử trong sơ kỳ Đế chế, cung cấp một cái nhìn khác về hành trạng của họ có tác động tới các thể chế. Và Nguyễn Đình Nhon với tác phẩm *Những câu chuyện bí mật về một đế chế vĩ đại trong thế giới cổ xưa* (2004) gợi ý những nội dung liên quan về chính trị, cách hành xử của một số vị hoàng đế.

Qua nghiên cứu tài liệu trong nước, chúng tôi nhận thấy rằng đề tài này chưa có tác giả nào triển khai nghiên cứu ở cấp độ chuyên sâu mang tính hệ thống và toàn diện như luận án, đề tài khoa học cấp Bộ... Một số bài báo đăng tải trên các tạp chí chuyên ngành đã có đề cập đến thời kỳ lịch sử này của Rome nhưng mới chỉ dừng lại ở một vài bình diện nhỏ lẻ chứ chưa có một công trình chuyên biệt nào về tình hình đế quốc của Rome thời kỳ Pax Romana (27 TCN-192). Với tinh thần cầu thị, ham học hỏi, chúng tôi đánh giá cao kết quả nghiên cứu của các tác giả đi trước và xem đây cũng là một nguồn tư liệu tham khảo cần thiết và hữu ích.

1.2. Thực trạng nghiên cứu vấn đề khoa học ở nước ngoài

Nhóm thứ nhất, gồm các công trình nghiên cứu về chính trị, lịch sử và văn minh Rome

Sự nghiên cứu toàn diện và có tính hệ thống được thực hiện trong công trình *The Roman Empire* (1992) của Colin Wells đã khai thác hầu hết các vấn đề của Rome từ 44 TCN đến năm 235. Công trình đã mô tả tình hình

chính trị tại trung tâm quyền lực của đế quốc, Hoàng đế và các tầng lớp chính trị khác, cũng như trình bày về đời sống ở Rome và các tỉnh.

Kế đến, công trình được giới sử học thế giới đánh giá cao khi nghiên cứu về Rome là *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire* của sử gia Edward Gibbon (Modern Library, New York, USA, 2003). Tác phẩm cung cấp đầy đủ về cái nhìn toàn cảnh của Rome và dành hơn 80 trang để bàn về thời kỳ này, đặc biệt là các vấn đề về hiến pháp, luật pháp, chế độ chính trị, lực lượng nô lệ. Từ đó, tác giả đưa ra những kiến giải về những nguyên nhân sụp đổ của Rome sau này. Gibbon cũng đưa ra những đánh giá về sự phát triển của Rome trong sơ kỳ Đế chế. Trong khi đó, tác giả Peter Garnsey & Richard P. Saller lại đi vào các lĩnh vực khác của Rome như xã hội, kinh tế và văn hóa trong công trình *The Roman Empire: economy, society and culture* (Duckworth Publish house, Lon Don, England, 1987).

Về lịch sử các vùng đất của đế quốc Rome, chúng tôi đánh giá cao công trình *Rome: The Greatest Empire* của Nigel Rodgers (2003). Và một số công trình tóm lược như *The Roman empire - A very short introduction* của tác giả Christopher Kelly (Oxford University Press Inc, England, 2006) giới thiệu một cách toàn diện về chính trị và xã hội của đế quốc Rome dưới dạng trình bày nội dung kết hợp hình ảnh minh họa phong phú. Hay của Philip Steele với cuốn *Passport to the past -The Roman Empire* (Rosen Publishing Group, England, 2009) cũng mang tính chất khái quát hóa và đưa ra những đánh giá chung về đế quốc Rome và những thành tựu văn minh.

Cuốn *Nền tảng Văn Minh phương Tây* (2005) do tập thể các tác giả Mark Kishlansky, Patrick Geary, Patricia O'Brien; Công trình *Frontiers of the Roman Empire the European dimension of a World Heritage Site* (2008) của nhiều tác giả Scotland, UK đi sâu tìm hiểu và trình bày một cách khách quan các nền văn minh xa xưa nhất.

Nhóm thứ hai, gồm những công trình nghiên cứu về thể chế chính trị của Rome và các vấn đề liên quan

Công trình nghiên cứu tổng thể và có hệ thống nhất về thể chế chính trị của Rome trong suốt lịch sử hình thành, tồn tại và phát triển của mình là công trình *A History and Description of Roman Political Institutions* của Frank Frost Abbott (Publishers Sufjenarttm, Boston, USA, 1901). Tác giả chia các thể chế vào 3 thời kỳ: Vương chính, Cộng hòa và Đế chế, gói gọn trong 21 chương sách và 2 phần phụ lục. Trong đó, các chương XII - XV tập trung nghiên cứu vào vấn đề lịch sử, sự thiết lập chế độ quyền lực hoàng đế, những tương tác chính trị sơ kỳ Đế chế.

Tác giả Clifford Ando trong cuốn *The Administration of the Provinces* (Blackwell publishing, USA, 2010) chú trọng khai thác tư liệu, nghiên cứu về tổ chức hành chính các tỉnh của Rome. Với nguồn sử liệu phong phú,

công trình chỉ rõ được sự hình thành các tỉnh, cách thức tổ chức bộ máy hành chính, vai trò của tỉnh đối với đế quốc Rome.

Một số công trình đi sâu vào các chính sách, chiến lược chính trị của các vị hoàng đế như *The Golden age of Rome: Augustus' program to better the Roman empire* của Matthew J. Bowser (University of Pittsburgh Press, Pennsylvania, USA, 2013), tác động sâu sắc đến sự hình thành của các thể chế mới trong thời trị vì của Augustus. Và Vincent Scramuzza với công trình *The Emperor Claudius* (Harvard University Press, USA, 1940) khắc họa tiểu sử và hành trạng của hoàng đế Claudius, trong đó có nhiều chương nói về sự tác động của vị hoàng đế này tới các thể chế chính trị, kinh tế. Đặc biệt nhất là nguồn sử liệu trong tác phẩm *The Lives Of The Twelve Caesars* của C. Suetonius Tranquillus, một sử gia sống trong sơ kỳ Đế chế. Suetonius để lại nhiều chi tiết lịch sử quan trọng về việc thay đổi, thiết lập các thể chế của Rome vào thế kỷ I và những năm đầu thế kỷ II.

Tác phẩm *Bàn về tinh thần pháp luật* của Montesquieu (bản dịch của Hoàng Thanh Đạm, Nxb Lý luận Chính trị, Hà Nội, 2004) xem Rome là một trong đối tượng khảo sát. Trong tác phẩm này còn có phần phụ lục *Những nhận định về nguyên nhân cường thịnh và suy thoái của Rome*, Montesquieu đã bàn về sự vĩ đại của Rome và nguyên nhân vĩ đại ấy (chương I đến chương VIII).

Bên cạnh đó, *Bàn về khế ước xã hội*, (bản dịch của Hoàng Thanh Đạm, Nxb Lý luận Chính trị, Hà Nội, 2004) của Jean - Jacques Rousseau lại đưa ra những quan điểm về các kiểu nhà nước, hình thức các chính phủ, trạng thái quyền lực... Ngoài ra, tác giả Samuel P. Huntington trong công trình *Political Order in Changing Societies* (Yale University Press, USA, 1968) phân tích về những tác động của chính sách, thể chế chính trị đến sự thay đổi xã hội nói chung, trong đó có bàn về thể chế của Rome. Và về vấn đề thể chế nói chung, bài viết "What Are Institutions?" đăng trên *Journal of Institutional Economics* (Vol XI, 3/2006), Cambridge University UK) của Geoffrey M. Hodgson được chúng tôi tham khảo về khái niệm thể chế.

Nhóm thứ ba, gồm các công trình nghiên cứu về lĩnh vực kinh tế của Rome

Đi sâu vào lĩnh vực kinh tế là công trình *The Economy of the Roman Empire in the First two Centuries A.D.* (2007) của nhà nghiên cứu Andrej Zgur đến từ Đan Mạch có thể xem là sự nghiên cứu toàn diện về nền kinh tế của Rome. Từ tiền tệ, thị trường lao động, các ngành kinh tế cơ bản (đặc biệt là nông nghiệp), GDP đều được tác giả đưa ra bàn luận, phân tích dưới góc nhìn kinh tế, tài chính. Phương pháp liên ngành của kinh tế học được soi chiếu vào những vấn đề mang tính vi mô, đòi hỏi sự nhìn nhận đa chiều để lý giải xác đáng hơn về tình hình kinh tế, các thể chế kinh tế của Rome.

Công trình *Đời sống La Mã thời cổ đại* của Pierre Grimal (2004) dành nhiều trang miêu tả chi tiết về đời sống xã hội, văn hóa từ bình dân đến quý tộc, đặc biệt là nền kinh tế Rome với các ngành nông nghiệp, thủ công nghiệp, vận tải... được thể hiện mạch lạc, gắn kết.

Bài viết *The Labor Market of the Early Roman Empire* (2004) đăng trên *Journal of Interdisciplinary History* của Peter Temin cho biết về thị trường lao động sôi nổi, đầy tính cạnh tranh trên cơ sở phân tích bối cảnh chính trị, biến động xã hội dẫn đến việc sử dụng lao động nô lệ ở Rome. Qua đó, nền kinh tế đã bộc lộ được những vấn đề cơ bản của xã hội chiếm hữu nô lệ, giá cả mua bán, sức làm việc của nô lệ so với các loại hình lao động khác. Bộ mặt kinh tế của Rome được tác giả đánh giá lệ thuộc lớn vào nô lệ, ở hầu hết các lĩnh vực kinh tế.

Về kinh tế ngoại biên là các vùng thuộc tỉnh của Rome, nhà nghiên cứu Marcus Arkin trong công trình *Aspects of Jewish economic history* (2002) đã nghiên cứu kỹ lưỡng lịch sử diện mạo nền kinh tế Do Thái và dành nguyên một chương để bàn về yếu tố Rome trong sự phát triển của vùng đất và con người Do Thái. *An economic survey of Jewish life during the Pax Romana* là mục đã giải quyết cơ bản vấn đề kinh tế của một tỉnh thuộc Rome giàu có, văn minh qua sự nghiên cứu về các lĩnh vực kinh tế như trồng trọt, thủ công nghiệp và sự giao thương với chính quốc Rome.

Về lĩnh vực giao thông, những luận chứng của René Poirier trong tác phẩm *Những công trình vĩ đại của nhân loại* (2001) đã khái lược những vấn đề về việc làm đường, đi sâu vào việc lý giải nguyên nhân hình thành các con đường, đường có bao nhiêu cấp độ, quá trình xây dựng đường, các chi tiết kỹ thuật của con đường Rome.

1.3. Đánh giá chung về tình hình nghiên cứu vấn đề

Thứ nhất, Rome và lịch sử, nền văn minh nói chung đã được giới nghiên cứu khắp thế giới quan tâm và đã gặt hái nhiều thành tựu nghiên cứu đáng kể. Nhìn chung, nhiều công trình trong số đó thiên về nghiên cứu một cách khái quát, đánh giá tổng thể xuyên suốt nhiều thời kỳ lịch sử theo tính chất biên niên hoặc trình bày vấn đề theo những chủ đề riêng biệt, chưa đề cập nhiều đến Rome trong thời kỳ 27 TCN - 192 với tư cách là một đối tượng nghiên cứu riêng biệt.

Thứ hai, các công trình nghiên cứu ở nước ngoài mặc dù rất phong phú, đa dạng, song là do ảnh hưởng, công trình của tác giả nước ngoài, do đó phản ánh quan điểm, cách thể hiện, cách nhìn nhận, đánh giá của giới nghiên cứu các nước đó. Vì vậy, việc kế thừa đòi hỏi phải có sự phê phán và chọn lọc trong tiếp cận tư liệu nhằm đảm bảo độ tin cậy và khách quan trong nhìn nhận, đánh giá vấn đề nghiên cứu.

Thứ ba, lịch sử của Rome cũng như các thể chế chính trị, kinh tế đã được nhiều học giả, các nhà nghiên cứu ở Việt Nam quan tâm, tìm hiểu hơn

nửa thế kỷ qua. Nhiều công trình thông sử, các bài viết chuyên sâu về lịch sử, pháp luật, nhà nước đã đề cập đến Rome như một cấu phần, nội dung quan trọng. Tuy nhiên, số lượng công trình nghiên cứu còn hạn chế về số lượng, nhất là thời kỳ Pax Romana (27 TCN – 192) vẫn chưa có một công trình nào đề cập một cách đầy đủ và toàn diện. Các công trình có liên quan đến vấn đề chỉ dừng lại ở chỗ khảo tả nền văn minh Rome, các thành tựu nói chung và các thời kỳ lịch sử. Và đó là đóng góp lớn của các tác giả đi trước trong việc định hình cơ bản lịch sử của một Rome cổ đại còn đó nhiều vấn đề tồn tại.

Thứ tư, các thể chế chính trị, kinh tế trong thời kỳ 27 TCN - 192 của Rome được các tác giả trong và ngoài nước quan tâm, song vẫn chưa đánh giá một cách có hệ thống về các thể chế tồn tại, vận hành trong xã hội Đế quốc Rome, cũng như lý giải tính ưu việt về một chính thể đại diện cho các nền văn minh cổ đại phương Tây và những ảnh hưởng, tác động của nó đối với lịch sử nhân loại.

Do vậy, kế thừa có chọn lọc những thành quả nghiên cứu của các học giả, các nhà nghiên cứu đi trước, đó là nguồn tư liệu hết sức quan trọng, tạo thuận lợi lớn về cơ sở, căn nền cho những định hướng nghiên cứu mới, toàn diện hơn của chúng tôi.

1.4. Những vấn đề đặt ra cho luận án

Những công trình của các tác giả trong và ngoài nước là chất liệu quan trọng để chúng tôi thực hiện đề tài. Qua việc trình bày tình hình nghiên cứu trong và ngoài nước và các thể chế chính trị, kinh tế của Rome có thể nhận thấy những tồn tại và vấn đề đặt ra cần phải tiếp tục nghiên cứu, bổ sung, cụ thể như sau:

- Khái quát hóa lịch sử Rome, đặc biệt chú trọng thời kỳ 27 TCN đến 192.
- Giải thích các khái niệm liên quan đến vấn đề thể chế và cơ sở luật pháp đã kiến tạo nên các thể chế của Rome.
- Làm rõ tiến trình vận động, phát triển của các thể chế chính trị, kinh tế của Rome qua các thời kỳ.
- Hệ thống hóa và phân tích các bộ phận cấu thành các thể chế chính trị, kinh tế.
- Rút ra những đặc điểm của các thể chế và đánh giá một cách toàn diện và khách quan những tác động của các thể chế đó.

CHƯƠNG 2. THỂ CHẾ CHÍNH TRỊ CỦA ROME TỪ NĂM 27 TCN ĐẾN NĂM 192

Trong chương này, chúng tôi làm rõ khái niệm thể chế, luật pháp và phác thảo những nét khái quát về lịch sử và hệ thống thể chế chính trị của Rome vào những thời kỳ trước đó, làm cơ sở cho những nghiên cứu về thể chế chính trị của Rome từ năm 27 TCN đến năm 192.

2.1. Những vấn đề về thể chế và cơ sở luật pháp của nhà nước Rome

2.1.1. Khái niệm về thể chế

Thể chế (institution) được định nghĩa bởi các học giả trong và ngoài nước, ở những chuẩn mực và góc độ khác nhau. Thuật ngữ này có một lịch sử sử dụng lâu dài trong các ngành khoa học xã hội. Xét về góc độ vĩ mô, thể chế là loại cấu trúc quan trọng nhất của xã hội loài người, chính chúng tạo nên những thứ khác của đời sống xã hội. Thể chế bao hàm tổ chức với hệ thống các quy tắc, quy chế được sử dụng để điều chỉnh sự vận hành của tổ chức nhằm đạt được mục tiêu của tổ chức. Thể chế bao gồm: Thể chế chính thức và thể chế phi chính thức. Các thể chế có thể được coi là “tự nhiên” phát sinh và phù hợp với bản chất con người trong từng thời kỳ lịch sử. Về cơ bản, các thể chế có thể luôn được xây dựng, cải cách để phục vụ tốt hơn nhu cầu của con người.

Trong khuôn khổ phạm vi thể chế của Rome, chúng tôi tìm hiểu các thể chế về mặt nhà nước, cấu trúc, thể chế bộ máy hành chính, các quy tắc vận hành dựa trên bộ khung hiến pháp và luật pháp đã được xác lập. Đồng thời, các thể chế kinh tế cũng được kiến thiết và vận hành trên sự thống nhất chung.

2.1.2. Cơ sở luật pháp trong quá trình xây dựng các thể chế của Rome Nền tảng hiến pháp

Hiến pháp (the constitution) đầu tiên của Rome phải là một văn kiện được viết ra mà thể hiện dưới hình thức hệ thống các thủ tục và luật lệ được giữ gìn cẩn trọng. Đó là tập hợp các quy tắc và tập quán của luật không thành văn, cùng với các luật thành văn phát triển sau này, hướng dẫn việc quản trị thể chế. Trong đó *Mos maiorum*, hay còn gọi là phong tục tổ tiên là mã bất thành văn mà từ đó Rome khởi sự việc hoạch định các chuẩn mực xã hội. Thời Cộng hòa, hiến pháp rất được tôn trọng. Vào giai đoạn cuối, nhiều điều trong hiến pháp Rome đã bị những chế độ độc tài san dân phá dỡ, nhất là dưới chế độ tam hùng, đặc biệt là vai trò của Caesar.

Đến thời Pax Romana, sau khi Octavius xác lập quyền lực của mình vào năm 27 TCN thì trong luật của đế quốc Rome (Roman law), hiến pháp là tên gọi chung cho một đạo luật lập pháp của một hoàng đế. Nó bao gồm các sắc lệnh (edicts), nghị định (decrees) và hồ sơ là câu trả lời, các quyết định bằng văn bản cho các quan chức hoặc người khởi kiện. Trong thời kỳ đầu

của chế độ Principate, những cải cách về hiến pháp đã lập một trật tự chính trị mới trong bộ máy nhà nước Rome.

Hệ thống luật

Luật Rome (latin: lex) là một hệ thống luật cổ, được xây dựng từ năm 449 TCN và không ngừng được bổ sung, sửa đổi trong quá trình phát triển của mình. Được xem là hệ thống pháp luật hoàn chỉnh nhất của nhà nước chiếm hữu nô lệ, nhất là các chế định pháp luật về dân sự. Luật pháp đã được tạo ra và thông qua bằng một số cách khác nhau. Trong lịch sử của mình, Rome đưa ra luật mới chính thức là thông qua Hội đồng Nhân dân bằng hình thức bỏ phiếu bởi thành viên của hội đồng. Luật pháp đã được ban ra từ các sắc lệnh của Viện Nguyên lão, các quyết định của các quan tòa và đặc biệt là sắc lệnh của hoàng đế.

Có thể nói, hiến pháp và luật Rome tạo thành khuôn khổ cơ bản cho hệ thống luật pháp không những phục vụ cho sự cầm quyền của Đế quốc mà còn ảnh hưởng sâu sắc đến sự kiến thiết các thể chế trong bộ máy chính trị được xây dựng, hoàn thiện nhất là thời kỳ từ 27 TCN đến năm 192.

2.2. Sơ lược về thể chế chính trị của Rome trước năm 27 TCN

2.2.1. Các thời kỳ lịch sử của Rome

Lịch sử Rome cổ đại có thể chia thành ba thời kỳ lớn là thời kỳ Vương chính, thời kỳ Cộng hòa và thời kỳ Đế chế.

Thời kỳ Vương chính

Thời kỳ này còn gọi là thời sơ sử của Rome. Giai đoạn 753 - 510 TCN, đứng đầu nhà nước là vua (Rex), dưới vua có Viện Nguyên lão và Đại hội nhân dân. Vì vậy thời kỳ này còn được gọi là thời kỳ Vương chính.

Thời kỳ Cộng hòa

Vào khoảng năm 510 TCN, người Rome nổi dậy khởi nghĩa lật đổ những vị Rex ngoại bang kiêu ngạo. Từ đó chính quyền thành việc của dân, do vậy chế độ nhà nước mới gọi là Res publica, tức là chế độ Cộng hòa. Từ thế kỷ I TCN, chế độ cộng hòa ở Rome dần dần bị chế độ độc tài thay thế.

Thời kỳ Đế chế

Sau khi Tam hùng thứ hai tan rã, Octavius về bên ngoài là khôi phục lại Cộng hòa Rome, với quyền lực tối cao là của Viện Nguyên lão nhưng thực chất là vẫn nằm trong tay ông. Ông là vị hoàng đế đầu tiên của Rome. Kết quả là thể chế được biết đến như là đế quốc Rome. Đế quốc này kéo dài qua nhiều triều đại và kết thúc vào năm 476 (Tây Rome). Còn đế quốc Byzantine thì vẫn tiếp tục tồn tại và đi dần vào con đường phong kiến hóa cho đến năm 1453 thì bị đế quốc Ottoman tiêu diệt.

2.2.2. Thể chế chính trị của Rome trước năm 27 TCN

Thời kỳ Vương chính

Trong buổi đầu, Rome cũng có vua. “Vua” (Rex) lúc bấy giờ thực tế chỉ là một vị tù trưởng của liên minh bộ lạc người Rome. Thời chiến thì giữ

chức tư lệnh quân đội, thời bình thì lo việc tế lễ và việc xử án, chứ không có quyền lực hành chính. “Vua” không phải là chức được cha truyền con nối, mà là do Đại hội Bộ tộc (Curi) bầu ra và cũng có quyền bãi miễn.

Thời kỳ Cộng hòa

Sự ra đời của nền Cộng hòa đã tạo một bước ngoặt lớn và một vị trí quan trọng trong lịch sử của Rome và thế giới. Từ đó, việc cai quản không còn là việc của một ông vua nữa, họ sẽ được cai quản bởi hệ thống luật pháp và các quan chức do nhân dân bầu cử. “Vua” đã bị phế truất, chính quyền trở thành “việc của dân” và nhà nước Cộng hoà nghĩa là nhà nước của dân. Theo thể chế cộng hòa Rome, quyền lực cao nhất được những tập thể đại hội và Viện Nguyên lão nắm giữ.

2.3. Thể chế chính trị tiêu biểu từ năm 27 TCN đến năm 192

2.3.1. Chế độ Nguyên thủ (Principate)

Hoàng đế, danh hiệu này lần đầu tiên được sử dụng như một sự tôn sùng đối với một nhà lãnh đạo quân sự của Rome cổ đại. Octavius giữ hình thức cộng hòa nhưng đồng thời cải tổ chính quyền theo đường hướng Caesar đã vạch ra. Ông chấp nhận các danh hiệu Augustus và Imperator do Viện Nguyên lão và quân đội đề xuất với ông.

Danh hiệu Augustus biểu thị nghĩa “thánh hóa” và ngụ ý rằng người mang danh hiệu này được thánh thần ban cho nhiều đặc ân. Sự tập trung quyền lực này cũng là một trong những điều kiện để Rome phát triển tới đa những thành tựu và nối tiếp sự hưng thịnh kéo dài.

2.3.2. Viện Nguyên lão trong thể chế chính trị mới

Về mặt lý thuyết, Viện Nguyên lão dường như có những quyền hạn của thời Cộng hòa. Tuy nhiên, về quyền lập pháp, Viện Nguyên lão chủ yếu là quyền lập pháp tài chính và tính chất hành chính và một vài các quyền hạn trên các tỉnh. Từ khi quyền lực của hoàng đế ngày càng lấn át, thì Viện Nguyên lão đã hành động như một phương tiện mà qua đó hoàng đế thực hiện quyền hạn của mình. Nhiều vị hoàng đế tỏ ra đối xử không mấy thân thiện với Viện Nguyên lão. Quá trình thay đổi vai trò và suy giảm quyền lực của Viện Nguyên lão đã đánh dấu mốc thiết lập cho chế độ quân chủ chủ nô. Từ đó, Rome trở thành một đế quốc dưới sự cai trị đầy tham vọng và thực quyền của một vị hoàng đế.

2.3.3. Bộ máy chính quyền của Rome

Bộ máy quan lại trung ương là một hệ thống các quan chức được phân bổ nhiệm vụ cụ thể tùy chức trách và lĩnh vực đảm nhận. Trong bộ máy đó có cả quan dân sự và quân sự. Nhưng tất cả đều phụ thuộc vào mệnh lệnh của hoàng đế, người có uy quyền tuyệt đối với nhiệm vụ và hành động của bộ máy này.

Rome đã thành công trong việc chinh phục nhiều vùng lãnh thổ bao gồm toàn bộ khu vực Địa Trung Hải và các khu vực ven biển ở phía Tây

Nam châu Âu và Bắc Phi, các vùng đất phía Đông. Từ đó các tỉnh (Province) của Rome được hình thành. Về cách quản lý hành chính chung, Rome đã thiết lập hai dạng tỉnh thuộc đế chế. Một là tỉnh thuộc Nguyên lão (senatorial province) và dạng khác là tỉnh thuộc Hoàng đế (Imperial province). Sự có mặt của quân đội thường xuyên cũng là một trong những phương thức cai trị ở các vùng đất này. Các tỉnh đa phần chịu thần phục sự cai trị của Rome, rất ít tỉnh muốn ly khai.

2.3.4. Thể chế Quân đội

Rome xây dựng một quân đội đặc biệt tinh nhuệ và có sức chiến đấu bền bỉ cao để duy trì sự ổn định của một đế quốc rộng lớn. Quân đội được huấn luyện bài bản và trang bị đầy đủ. Họ được chia theo các quân đoàn tùy theo tuổi tác, kinh nghiệm, tài sản và địa vị xã hội. Đơn vị quân đoàn là đơn vị cơ bản, chủ lực của quân đội để bảo vệ đế quốc.

Nền quân sự Rome chính là bản lề của các thể thức, mô hình tổ chức quân sự sau này, thể hiện bản lĩnh quân sự của phương Tây trên trường quốc tế. Quân đội ngoài những nhiệm vụ về an ninh, chính trị, họ còn có thêm những vai trò không thể tách rời khi vượt những cánh tay quân đoàn ở khắp các tỉnh với những nhiệm vụ kinh tế, truyền bá văn minh. Quân đội chính là nền tảng cứng đẽ Đế quốc được duy trì.

Tiểu kết chương 2

Thể chế chính trị của Rome được phân tích dựa trên cơ sở của sự tổ chức, cơ cấu các bộ phận hợp nhất về mặt nhà nước, được tạo ra bằng cơ chế luật pháp rõ ràng. Thể chế chính trị trải qua một quá trình lịch sử lâu dài, nhiều biến động và đã thích nghi, thay đổi trong hoàn cảnh lịch sử mới khi Rome cần hòa bình, ổn định để cai trị đế quốc rộng lớn với nhiều bất ổn.

Các nhánh quyền lực trong hệ thống thể chế chính trị của đế quốc Rome đã cho thấy sự đồ sộ và quy mô của nó. Từ vương quyền của hoàng đế, đến vai trò của Viện Nguyên lão là một cuộc cạnh tranh quyền lực vô cùng quyết liệt. Và phần thắng đã nghiêng về các hoàng đế, điều kiện để chính thể quân chủ hình thành.

Bộ máy quan lại trung ương làm việc theo sự chỉ đạo chung của hoàng đế với từng nội dung công việc, chức trách khác nhau. Bộ máy này gánh vác những trách nhiệm quan trọng để làm cho chính quyền trung ương dễ dàng vận hành.

Chính quyền các tỉnh được phân loại thành Tỉnh thuộc Nguyên lão và Tỉnh thuộc Hoàng đế về danh nghĩa nhưng đa phần đã được tổ chức và hoạt động như những mảnh ghép hoàn thiện cho đế quốc.

Riêng quân đội, là sợi xích thắt chặt sự toàn vẹn của Rome cũng như duy trì tính ổn định của quyền lực đế quốc.

CHƯƠNG 3. THỂ CHẾ KINH TẾ CỦA ROME TỪ NĂM 27 TCN ĐẾN NĂM 192

Nền kinh tế mang hình thái chiếm hữu nô lệ mặt kỳ, chế độ lệ nông trong nông nghiệp, sự phát triển các ngành thủ công nghiệp, ngoại thương, giao thông vận tải là những nét nổi bật để định hình nên một đế quốc giàu mạnh.

3.1. Sơ lược về thể chế kinh tế Rome trước năm 27 TCN

Hoạt động thương mại phát đạt đã thôi thúc và làm cho hệ thống tiền tệ, ngân hàng của Rome có những biến đổi đáng kể. Lực lượng sản xuất dựa vào giới bình dân Rome ngày một suy giảm, trong khi đó Rome lại có thừa khả năng cung cấp một nguồn lao động mới, đông đảo, chi phí ít nhưng bóc lột nặng nề. Đó là nô lệ.

Những điều kiện như về mặt vị trí địa lí, những đặc điểm tự nhiên của tài nguyên và những dân cư có đặc điểm nhân chủng, tính cách dân tộc điển hình cũng góp phần giúp Rome bước đầu ổn định vị thế, tiềm lực kinh tế trong thời kỳ Cộng hòa và phát huy sức mạnh trong thời kỳ Đế chế. Nền kinh tế của Rome ngoài ảnh hưởng của các luồng thương mại, tính tự thân của nông nghiệp còn tùy thuộc nhiều vào sức mạnh chính trị và các cuộc chiến tranh.

3.2. Thể chế trong nông nghiệp và thủ công nghiệp

3.2.1. Kinh tế *Latifundia*

Sau những chiến thắng quân sự, lãnh thổ của Rome không ngừng mở rộng cũng là lúc giới quý tộc, thương nhân bỏ tiền ra để mua về những vùng đất mênh mông và biến thành tài sản riêng của mình. Ngoài ra, tầng lớp quý tộc còn dựa vào uy thế của mình để lần chiếm ruộng đất công, đất tự hữu của dân nghèo, dân lưu tán, binh sĩ tử trận... Cuối cùng, họ có trong tay những vùng đất mênh mông. Trên cơ sở đó, các điền trang lớn hay đại trại, gọi là *Latifundia* xuất hiện.

Các nghiên cứu cho biết sở hữu các *Latifundia* được cho đa phần thuộc tầng lớp là thành viên của Viện Nguyên lão và có một số quy định ưu tiên họ không phải nộp thuế đất. Một số khác thuộc quyền sở hữu của giới quý tộc, tướng lĩnh. Quyền sở hữu đất đai chỉ là một trong nhiều điểm khác biệt khiến tầng lớp thượng lưu, quý tộc (*aristocrats*) tách biệt với tầng lớp thấp hơn. Họ được gọi là chủ sở hữu hay địa chủ - chủ nô.

Các trang trại thay vào đó được duy trì những người tự do được trả tiền để giám sát những nô lệ đó. Họ được gọi là *vilicus*, có nhiệm vụ là tuân theo chỉ dẫn của chủ sở hữu *Latifundia* và quản lý nô lệ. Những người giám sát phải đảm bảo thực hiện đúng các mệnh lệnh nào được đưa ra bởi chủ sở hữu.

Latifundia là sở hữu đất trồng của chủ nô, sử dụng sức lao động tập thể của nô lệ với phương thức sản xuất độc canh. Do vậy, muốn thiết lập Latifundia phải có 2 yếu tố: chế độ sở hữu ruộng đất lớn của tư nhân và có đầy đủ nô lệ. Trong Latifundia thường trồng các loại cây như nho, oliu, ngũ cốc và có luôn xưởng chế biến dầu oliu, ép và làm rượu nho. Các Latifundia ở Nam Italia - nơi có những đồng cỏ trù phú lại chủ yếu kinh doanh nghề chăn nuôi. Chế độ chiếm hữu nô lệ Rome phát triển mạnh mẽ gắn liền với sự hưng thịnh của các Latifundia.

Nền kinh tế của Latifundia mang tính chất hai mặt khá rõ rệt: vừa khép vừa mở. Đó là nền kinh tế nông nghiệp trong khuôn khổ của nền kinh tế tự nhiên, cung cấp đầy đủ nhu cầu của điền trang mang tính khép kín. Chế độ chiếm hữu nô lệ Rome phát triển mạnh mẽ gắn liền với sự phát triển của các Latifundia.

3.2.2. Các vấn đề về chế độ nô lệ và lệ nông

Chế độ nô lệ nói chung đóng một vai trò quan trọng trong xã hội và nền kinh tế của Đế quốc. Họ là lực lượng lao động chân tay chủ yếu, phục vụ quý tộc, chủ nô.

Có hai loại nô lệ chính: công cộng và tư nhân. Nô lệ công cộng (servi publici) thuộc sở hữu của nhà nước. Họ làm việc trong các dự án xây dựng công cộng, phục dịch cho một quan chức, làm việc trong các mỏ.... Nô lệ tư nhân (servi privatei) thuộc sở hữu của một cá nhân. Họ làm những công việc như người giúp việc gia đình, người lao động trong các trang trại và thợ thủ công. Nô lệ bắt buộc phải làm việc trong nhiều ngành nghề, có thể được chia thành 5 nhóm: phục vụ trong hộ gia đình, phục vụ hoàng gia hoặc những điền công cộng, phục vụ trong thủ công nghiệp và dịch vụ tại các thành thị, làm việc trong nông nghiệp và khai thác mỏ.

Vào giai đoạn đầu thời Pax Romana, một số hoàng đế bắt đầu trao nhiều quyền hơn cho nô lệ. Sự bảo vệ pháp lý của nô lệ tiếp tục có những thay đổi lớn đến nỗi cho phép nô lệ lên tiếng về sự đối xử tàn nhẫn hoặc không công bằng của chủ nô. Dưới chế độ Principate, tự do của nô lệ sẽ được hoàng đế ban cho. Những người nô lệ được giải phóng tạo thành một tầng lớp xã hội gọi là Libertini. Tầng lớp này không được tham gia vào bộ máy nhà nước.

Có thể nói với vai trò quan trọng của nô lệ trong kinh tế, xã hội Rome, chế độ nô lệ của Rome là một kiểu điển hình nhất trong hình thái xã hội chiếm hữu nô lệ.

Bên cạnh đó, một chế độ khác manh nha xuất hiện vào thời kỳ này và ngày càng rõ nét. Chế độ lệ nông được hình thành từ những nguyên nhân sâu xa như: do sự bóc lột tàn khốc của giai cấp chủ nô đối với nô lệ dẫn đến nhiều cuộc khởi nghĩa đổ máu; do chế độ nô lệ kìm hãm sự phát triển của lực lượng sản xuất xã hội; năng suất thấp kém của lao động nô lệ buộc giai cấp

chủ nô phải thay đổi hình thức sản xuất; do nguồn cung cấp nô lệ chiến từ ngày càng ít đi dẫn đến phát sinh những vấn đề mới trong nền kinh tế của đế quốc Rome.

Chế độ lệ nông phát triển vào giai đoạn cuối của chế độ chiếm hữu nô lệ, là hình thức quá độ giữa chế độ nô lệ và chế độ nông nô. Đây là mầm mống sơ khai của hình thái kinh tế xã hội phong kiến khởi phát ở Tây Âu, dần dần thay thế cho hình thái kinh tế xã hội chiếm hữu nô lệ vào những thế kỷ sau này. Những người lệ nông chính là tiền thân của nông nô thời trung đại.

3.2.3. Kinh tế thủ công nghiệp

Thủ công nghiệp có những tiến bộ trong kỹ thuật sản xuất, trong phân công lao động và chuyên môn hóa trong việc sản xuất ra những mặt hàng tinh xảo.

Có đến 80 ngành nghề thủ công được cho là có đóng góp quan trọng trong nền kinh tế. Sự phát triển thủ công nghiệp dẫn đến sự ra đời các nghiệp đoàn. Nghiệp đoàn quan trọng nhất ở nhiều thành thị trong lãnh thổ Rome là nghiệp đoàn thợ nề đá, liên quan đến việc sản xuất vôi vóc, nhuộm và giặt áo quần.

3.3. Thể chế trong thương mại, giao thông và tiền tệ

3.3.1. Sự vận hành các luồng thương mại

Sự gia tăng sản xuất trong các ngành và khu vực khác nhau của đế quốc Rome, đặc biệt là những khu vực chuyên về các sản phẩm nhất định đã dẫn tới yêu cầu hình thành các tuyến thương mại mở rộng để các sản phẩm đến các khu vực tiêu thụ cũng như việc trao đổi hàng hóa, lao động giữa các vùng kinh tế trong đế quốc. Hai phương thức cơ bản của thương mại được tiến hành trong đế quốc diễn ra: trên mặt nước (biển, sông) và trên đất liền. Thương mại hàng hải và đất liền cũng được Rome giám sát dựa trên nhiều điều luật liên quan đến các vấn đề hàng hải và thương mại.

Giao thương bằng sông và biển trong thời kỳ này là phương cách vận chuyển hiệu quả và tiết kiệm nhất, do tốc độ, phạm vi và khối lượng hàng hóa lớn có thể chuyển nhượng.

3.3.2. Hệ thống vận chuyển đường bộ

Mỗi khi chinh phục được một vùng đất, một trong những điều đầu tiên mà quân đội phải làm là xây dựng đường sá, ổn định việc đi lại, vận chuyển hàng hóa dễ dàng hơn và giúp kết nối Đế quốc thành một mạng lưới kinh tế, chính trị thống nhất. Những đường sá đều có lát đá, rộng rãi chạy đi khắp nơi trong toàn quốc, chằng chịt như những mạch máu trong cơ thể. Những con đường của Rome không chỉ có hàng hóa và quân đội đi qua mà còn “*chuyển tải những tư tưởng, trào lưu nghệ thuật, triết lý và giáo lý*” như Romolo A. Staccioli, nhà nghiên cứu văn khắc từng nhận định.

Hệ thống đường của Rome nối liền các tỉnh lỵ xa xôi với kinh đô của đế quốc. Hệ thống này nối từ các vùng rừng rậm xứ Gaul cho đến tận các thành phố Hy Lạp, và từ sông Euphrates cho đến tận eo biển Manche. Quan trọng hơn hết, nó giúp cho quân đội có thể đi đến hầu như khắp mọi nơi trên toàn lãnh thổ, củng cố quyền lực của Rome. Từ những trục đường chính được lát đá tủa ra vô số những con đường nhỏ dẫn đến các tỉnh lỵ, thị trấn, khu trồng trọt, thương cảng giúp luồng thương mại phát triển.

3.3.3. Hệ thống vận tải đường thủy

Rome gọi Địa Trung Hải là Mare Nostrum, tức là “biển của chúng ta” hay ao nhà của Rome, với thuyền bè tập nập ngược xuôi. Các hải cảng Thessalonica, Brindisi, Ostia Antica, Smyrna và Marseilles trong vùng biển Địa Trung Hải cùng với Cadiz ở Đại Tây Dương là nơi tiếp nhận, trung chuyển lượng hàng hóa khổng lồ đi khắp các tỉnh. Khảo cổ học hàng hải và các bản thảo từ thời cổ đại cho thấy bằng chứng về các hạm đội thương mại Rome rộng lớn. Phần còn lại đáng kể nhất từ nền thương mại này là cơ sở hạ tầng của bến cảng, kho và ngọn hải đăng tại các cảng như Civitavecchia, Ostia, Portus, Leptis Magna và Caesarea Maritima. Tại Rome, Monte Testaccio là một biểu tượng cho quy mô của thương mại này.

Sự thịnh vượng về thương mại đã khiến các con đường trên bộ, dưới biển của Rome không lúc nào ngơi nghỉ. Lượng hàng hóa khổng lồ không những đi trong nội bộ lãnh thổ mà còn đi khắp cả thế giới qua những con đường giao thương xuyên lục địa, đại dương.

3.3.4. Phương thức giao dịch và kiểm soát tiền tệ

Trước thời kỳ Pax Romana, Rome đã ban hành việc sử dụng đồng tiền để làm vật ngang giá, mua bán hàng hóa. Vào thế kỷ 3 TCN, họ học theo người Hy Lạp để đúc tiền tệ. Đồng tiền cơ bản bằng đồng gọi là đồng sestertius, là đồng tiền có giá trị nhỏ nhất. Đồng tiền bằng bạc gọi là denarius, mỗi đồng bạc denarius có giá trị bằng 4 đồng tiền sestertius. Đồng tiền lớn nhất là đồng tiền vàng aureus (viết tắt là as) trị giá bằng 100 đồng tiền sestertius, tức bằng 25 đồng bạc denarius. Thế kỉ 2 TCN, việc sử dụng đồng tiền bạc khó khăn vì Rome không khai thác đủ bạc để đúc tiền.

Rome ý thức được rằng đồng tiền phải được duy trì ổn định sự cung ứng, đúc tiền và phát hành, tiêu thụ rộng rãi trong nền kinh tế. Chính sách tiền tệ trong hai thế kỷ của thời kỳ Pax Romana được thực hiện nghiêm túc, chứng tỏ thế mạnh của nền kinh tế chuyển biến sang thị trường. Tuy nhiên, do hoàn cảnh lịch sử, đồng tiền các thời kỳ sau mất đi tính ưu việt của nó.

3.4. Thể chế quản lý kinh tế

3.4.1. Kinh tế “cung điện”

Trong nền kinh tế của Rome, sự sở hữu tài sản của người đứng đầu Đế quốc là các hoàng đế được luật pháp công nhận. Kho bạc của hoàng đế và quyền sở hữu của ông tách biệt với nhà nước. Kho bạc của hoàng đế được

gọi là *fiscus Caesaris*, chỉ giữ tiền riêng của hoàng đế, có nghĩa là không có thuế của nhà nước chảy vào kho bạc này, trừ các tỉnh do hoàng đế trực tiếp quản lý. Tất cả các loại thuế, từ tất cả các tỉnh, vẫn đi vào ngân quỹ nhà nước trung ương một và duy nhất được gọi là ngân khố quốc gia (*aerarium populi*).

Hoàng đế cũng có quyền kêu gọi quyền góp hoặc chi tiêu cho một hoạt động nào đó như một cá nhân riêng tư và không phải mang vai trò là của nhà nước. Đương nhiên, với tư cách là người đứng đầu nhà nước, hoàng đế cũng có quyền hạn và thông tin nhất định về tình trạng tài chính của đế quốc.

3.4.2. Kinh tế quân đội

Ngoài vai trò quân sự, quân đội còn là một nhân tố rất quan trọng trong kinh tế Rome thời kỳ Pax Romana. Thông qua số lượng binh lính luôn được duy trì ở mức cao, những liên đới trong việc định hướng, phát triển kinh tế vùng dựa trên sự chi tiêu và nhu cầu của quân đội. Vai trò và vị thế đó của quân đội trong nền kinh tế đã được khẳng định, chủ yếu với tư cách là một “khách hàng” hay thị trường tiêu thụ đặc biệt, buộc cả hệ thống kinh tế nuôi dưỡng. Vì thế, một bộ phận nền kinh tế mang tính chất phục vụ quân đội là một đặc điểm lớn trong nền kinh tế Rome.

Tiểu kết chương 3

Hai thế kỷ của thời kỳ Pax Romana đã minh chứng một cấp độ của sự thịnh vượng kinh tế và những chuyển biến trong nền kinh tế Rome.

Nhà nước Rome đã duy trì cách thức của nền kinh tế tự vận hành, đảm bảo một cách thận trọng các hoạt động thương mại qua chính sách kinh tế tự do. Rome cơ bản đã gìn giữ một hình thức kinh tế dựa trên một nền kinh tế nông nghiệp đóng vai trò trọng yếu, là một điển hình của nhà nước phát triển dựa trên xã hội chiếm hữu nô lệ. Bên cạnh đó là sự phát triển của kinh tế thương mại, giao lưu buôn bán trong toàn Đế quốc và cả bên ngoài qua hệ thống đường bộ và cảng biển.

Việc hình thành nền kinh tế cung điện và kinh tế quân đội đã làm thay đổi bộ mặt kinh tế Rome khi gắn bó với lợi ích của giai cấp có nhiều đặc quyền, đặc lợi. Chính những thành phần kinh tế này đã lũng đoạn, chi phối nhiều đến sự phát triển chung ở hai mặt tích cực và tiêu cực.

CHƯƠNG 4. MỘT SỐ NHẬN XÉT VỀ THỂ CHẾ CHÍNH TRỊ - KINH TẾ CỦA ROME TỪ 27 TCN ĐẾN NĂM 192

Qua những chương trước, chúng tôi đã làm rõ những nội dung về các thể chế chính trị, kinh tế của Rome, đồng thời trình bày các vấn đề có tính tổng quan trong quá trình nghiên cứu Rome. Và chương 4 là chương trọng điểm, đúc kết các kết quả đạt được về các đối tượng nghiên cứu, rút ra các nhận xét về đặc điểm các thể chế và đánh giá các tác động theo khuynh hướng nghiên cứu độc lập, trên cơ sở đối chiếu các quan điểm của các nhà nghiên cứu đi trước.

4.1. Đặc điểm thể chế chính trị - kinh tế của Rome

4.1.1. Đặc điểm thể chế chính trị

Chế độ nguyên thủ (Principate) có bản chất là thể chế quân chủ chuyên chế chủ nô được ngụy trang dưới lớp vỏ cộng hòa quý tộc chủ nô

Nhà nước Rome là chính thể điển hình của chế độ chiếm hữu nô lệ, trong đó tầng lớp quý tộc chủ nô thống trị đông đảo nô lệ và dân nghèo, chiếm đoạt hầu hết của cải và trở thành những kẻ giàu có và quyền lực. Việc thực hành mạnh mẽ chế độ chuyên chế trung ương tập quyền để duy trì quyền lợi của quý tộc chủ nô một cách có hiệu quả. Mô hình lí tưởng nhất có lẽ là chế độ Nguyên thủ (Principate), trong đó vai trò thực quyền của một vị hoàng đế là rõ ràng nhất. Như vậy, chính thể kể trên thực chất là một nền quân chủ chuyên chế trá hình, khoác bên ngoài cái áo cộng hoà để tạo ra một chính thể dân chủ hình thức để tiếp tục duy trì và phát huy sự giàu mạnh và ổn định cần thiết của đế quốc.

Hệ thống chính quyền chuyên chế chủ nô có tính liên hợp và thống nhất

Về tính chủ nô, rõ ràng thời kỳ Đế chế vẫn nằm trong một hình thái xã hội của một Rome chiếm hữu nô lệ, không khác với thời Cộng hòa về mặt nội dung. Dưới thời Đế chế, Nguyên lão nghị viên, các chấp chính quan tối cao, các pháp quan, thống đốc tỉnh được chọn từ những thành viên là những người giàu có, quý tộc. Họ đều sở hữu nô lệ và là những chủ nô quyền lực. Đế quốc Rome về quy mô lãnh thổ lẫn bộ máy tổ chức đều đồ sộ, thể hiện một cách tổ chức rất tốt, có sự phân tầng quyền lực, phụ thuộc và kiểm soát quyền lực chặt chẽ.

Thể chế chính trị mang tính quân sự rõ rệt

Rome đã sử dụng tối đa ưu thế quân đội để kiểm soát và duy trì quyền lực. Đầu tiên phải kể đến phương thức thiết lập quyền lực của các hoàng đế, là những người có quyền lực về điều hành quân đội bởi họ là tổng chỉ huy cao cấp nhất. Các vị vua đồng thời là các chiến tướng am hiểu binh pháp, có thể tham chiến như bất kì một quân nhân nào. Tính quân sự còn ảnh hưởng trong cách duy trì sự cai trị của Đế quốc trên hầu khắp lãnh thổ. Quân đội có

khắp mọi nơi, ảnh hưởng từ chính trị tới đời sống văn hóa xã hội, cho nên tính quân sự trong hệ thống thể chế chính trị của Rome là một đặc điểm quan trọng.

Sử dụng tôn giáo như là công cụ hỗ trợ cho cai trị

Sự vận động của tôn giáo là một quá trình đi song song với sự phát triển của Đế chế. Trong nhiều thế kỷ quyền lực và niềm tin của Rome không thể lay chuyển nổi bởi nó đã đắm mình trong những thành tựu vĩ đại của Đế chế uy quyền tột đỉnh. Tuy nhiên, các hoàng đế nhận ra thần quyền cũng có giá trị như vương quyền ở một mức độ của sự kính trọng và thần phục.

Tôn giáo của Rome song hành cùng chính trị, thể hiện ý muốn chính trị và đưa xã hội Rome có sự phục tùng cần thiết cho Đế chế. Việc sử dụng tôn giáo như một công cụ hỗ trợ cho cai trị có thể nói là sự linh hoạt của các hoàng đế mà ở một vài thời điểm đã đồng nhất vương quyền và thần quyền.

4.1.2. Đặc điểm thể chế kinh tế

Thể chế kinh tế mang bản chất nền kinh tế hàng hóa, tiền tệ cổ đại sơ khai và có quy mô lớn

Rome đã phát triển nền kinh tế có quy mô rộng lớn, có sự chuyển biến từ kinh tế tự nhiên sang kinh tế hàng hóa. Tính quy mô thể hiện ở lượng hàng hóa, sản phẩm được sản xuất, phân phối qua các luồng thương mại, không những trong lãnh thổ Rome mà còn mở rộng ra bên ngoài. Điều này tác động lớn đến việc hình thành các hệ thống giao thông, thương mại.

Hình thái kinh tế chiếm hữu nô lệ, nặng về bóc lột

Do sở hữu được lực lượng sản xuất, tư liệu sản xuất, nắm trong tay quyền điều phối quan hệ sản xuất nên chủ nô có nhiều đặc quyền đặc lợi. Họ nắm quyền lực, sở hữu nhiều nô lệ, các phương tiện canh tác, sản xuất... chiếm hầu hết các lợi ích trong Đế quốc. Dù khung cảnh hai thế kỉ Pax Romana là hòa bình, phồn vinh nhưng trong bản thân nó đã có những sự “khập khiễng” vì nền kinh tế xây dựng trên cơ sở không vững chắc. Lực lượng sản xuất là những người tự do và nô lệ. Tư liệu sản xuất nằm trong tay địa chủ và ra sức bóc lột nặng nề những người tự do và nô lệ. Quan hệ sản xuất bóc lột ấy đặc biệt lan nhanh tới các tỉnh bị chinh phục, thuộc địa.

Vai trò nô lệ trong kinh tế có nhiều thay đổi

Người lao động, không còn thuần túy là nô lệ nữa mà chuyển sang chế độ lệ nông, bao gồm cả nông dân tự do, người nghèo và nô lệ. Điều này đã tác động sâu sắc đến lực lượng sản xuất, đẩy nhanh quá trình sản xuất và đạt được giá trị thành quả lao động. Nhiều sử gia kết luận, từ thế kỷ I đến thế kỷ III, xu hướng chung về lực lượng lao động nông nghiệp là thay đổi từ hình thức nô lệ sang hình thức cày thuê. Sự chuyển biến ngay trong lực lượng sản xuất dù còn chậm chạp, chưa toàn diện nhưng là dấu hiệu mới của một hình thái sản xuất mới, phù hợp với sức sản xuất và nhu cầu của xã hội.

4.2. Những tác động của các thể chế

4.2.1. Đối với Rome

Về chính trị

Với các thể chế được thiết lập một cách có hệ thống, Rome đã duy trì sự ổn định, thái bình lâu dài.

Chế độ quân chủ sơ khai dần được thiết lập trên cơ sở chế độ nguyên thủ. Và chính thức tồn tại vào thời kỳ trung đại.

Thể chế chính trị góp phần kiểm soát một đế quốc Rome có lãnh thổ rộng lớn, số lượng công dân ngày càng đông, đa dân tộc, đa văn hóa. Các dân tộc bị chinh phục cũng đã hòa nhập rất nhanh tập quán, luật pháp, cả ngôn ngữ Latin của Rome. Các thể chế đã tạo ra sự thống nhất trong đa dạng.

Những thành phố không ngừng mọc lên trên những vùng đất mới, một trong những biểu hiện thành công của đế quốc.

Rome cũng tạo ra nhiều thứ cho công dân trong đế quốc mình. Công dân đảm bảo những quyền lợi chính trị về bầu cử, cạnh tranh công bằng ở mức độ nào đó của nỗ lực cá nhân, lại được bảo vệ bởi một hệ thống luật pháp tương định, nghiêm túc.

Bên cạnh đó, sự vững vàng của quân đội Rome mang lại sự trật tự trên toàn lãnh thổ. Tất cả mang lại sự tin tưởng cho những kẻ đã là công dân và những kẻ mới bị chinh phục.

Về kinh tế

Nền kinh tế của Rome tập trung vào nông nghiệp và thương mại, tạo nên nhiều thành tựu kinh tế nổi bật trên hai ngành kinh tế chủ đạo này. Và các thể chế kinh tế trong đế quốc cũng “đảm chời” từ hệ hình kinh tế này. Nhu cầu và an ninh lương thực của Rome được đảm bảo. Hệ thống giao thông thủy bộ là đóng góp lớn, tác động mạnh mẽ đến sự phát triển kinh tế của Rome vào các thời kỳ sau. Buôn bán ngoại thương, tiền tệ được tăng cường cũng tác động mạnh đến hoạt động thương mại của Rome và hàng hóa, tàu bè của đế quốc đã vượt phạm vi Địa Trung Hải đi đến nhiều vùng đất xa xôi ở Viễn Đông.

4.2.2. Đối với châu Âu

Sự ra đời của đế quốc Rome với thể chế chính trị của nó hầu còn không ít những nhược điểm, dù thể vẫn có sức cuốn hút rất lớn đối với các thời đại sau này. Trong những thành tựu của Rome, luật pháp của họ trở thành một bộ phận quan trọng trong bộ luật Justinian sau này và được truyền đến cuối thời Trung cổ. Uy quyền của hoàng đế cũng bao trùm các vấn đề tôn giáo, vì chính hoàng đế bổ nhiệm tổng giám mục của Constantinople. Kiểu mẫu này đã được thiết lập trong thể giới Rome dưới thời trị vì của Augustus, là *Pontifex Maximus*, là trưởng tế tối cao hay đại giáo chủ. Đế chế Rome với những thể chế chính trị có tính mẫu hình của mình đã được châu Âu kế thừa một cách chu toàn.

Đặc biệt, đế chế Byzantine là sự tiếp nối, kế thừa những thành quả chính trị từ thời đế chế Rome với một hình thức mới phù hợp hơn với sự phát triển của lịch sử, thực tiễn vùng đất và văn hóa dân tộc.

4.2.3. Đối với thế giới

Rome trở thành một siêu cường của thế giới cổ đại, tấm gương điển hình về một chính thể hùng mạnh, bền bỉ và giàu tính bản sắc. Cho đến sau đó, các siêu cường khác đã không ngừng học hỏi về sự hưng thịnh của nó.

Thế chế chính trị của Rome được các quốc gia châu Âu sau này coi trọng và vận dụng cho thích hợp vào điều kiện lịch sử của mình. Tổ chức nhà nước Rome qua các thời kỳ cùng với hệ thống luật pháp của nó đã in dấu ấn vào các nhà nước ở vùng Địa Trung Hải, ở các nước châu Âu trong thời trung đại và cận đại với những mức độ khác nhau.

Bên cạnh đó, cuối thế kỷ XIX, nhiều người Mỹ cảm thấy mình bị thời kỳ Pax Romana hấp dẫn. Các nhà chính trị và tuyên truyền như Albert J. Beveridge, William Allen White, và Theodore Roosevelt quả quyết sứ mệnh của nhân dân Mỹ là phải trở thành “những nhà tổ chức bậc thầy” của thế giới, thực thi hòa bình, và làm tăng phúc lợi cho con người.

KẾT LUẬN

1. Quá trình chuyển biến từ thể chế Cộng hòa sang thể chế Principate đã quyết định thời kỳ vàng son của Rome từ năm 27 TCN đến năm 192. Lịch sử của Rome cũng đồng thời là lịch sử của sự bành trướng, được nỗ lực qua nhiều thế hệ chính trị. Dù tình hình nội chính có nhiều lúc vương phái những trở ngại và tham vọng, nhưng chế độ Cộng hòa vẫn là dấu ấn chính trị vững vàng, khó phai nhạt trong truyền thống chính trị của Rome. Chính vì vậy, thời kỳ Đế chế sau này không thể tách hai chữ “Cộng hòa” ra khỏi danh tính hệ thống quyền lực của mình.

Được khởi đầu bằng sự chuyển biến quyền lực mà Octavius đã bản lĩnh giành chiến thắng sau cuộc nội chiến và được tiếp tục bằng những thành tích của chiến tranh ra bên ngoài lẫn nội chiến bên trong để thống nhất, phát triển đất nước mang tính chiến lược. Chính quyền quân chủ được củng cố; lãnh thổ Đế quốc được mở mang rộng nhất; nền kinh tế chiếm hữu nô lệ phát triển cao độ.

2. Thể chế chính trị của Rome có hệ thống rất rõ ràng, một hệ thống mới khác xa với thời kỳ Cộng hòa trước đó. Sự phân cấp quyền lực là đặc điểm lớn trong chế độ Principate. Đế quốc có 5 nhánh quyền lực hợp nhất để duy trì, bao gồm vương quyền của hoàng đế, Viện Nguyên lão, các quan chức ở bộ máy trung ương, bộ máy cai trị ở các tỉnh và nhánh quyền lực đặc biệt, không thể thiếu của quân đội Rome. Dưới chế độ này, hoàng đế có uy quyền tuyệt đối, cao hơn hẳn mọi quyền lực khác, đến như Đại hội Nhân dân cũng bị giải thể, Viện Nguyên lão bị hạn quyền. Chế độ Principate là một sáng tạo lớn trong thể chế chính trị phương Tây cổ đại. Danh hiệu chính trị Hoàng đế Rome, mặc dù nó phủ lấp vỏ Principate - nguyên thủ. Chính các hoàng đế đã xây dựng nên chế độ dân chủ hình thức hay chế độ quân chủ khoác áo cộng hòa tinh vi và tham vọng. 200 năm tồn tại ban đầu, bản chất của chính thể quân chủ chuyên chế chủ nô ngày càng lộ rõ và vững chắc.

3. Các thể chế kinh tế đã tồn tại dựa trên sự phân quyền tương đối về chính trị và cho thấy sự vận hành hữu hiệu trong một nền hòa bình tương đối trong hai thế kỷ Luận án khảo sát. Sự phân tích các tiền đề để nền kinh tế Đế quốc Rome hình thành chủ yếu về điều kiện tự nhiên, điều kiện xã hội cho thấy tiềm năng lớn của nền kinh tế này. Đặc biệt, yếu tố chính trị - xã hội đã làm thay đổi khá lớn cơ chế vận hành của kinh tế Rome. Nhìn chung, Rome vẫn duy trì một nền kinh tế nông nghiệp nhưng với quy mô lớn, trải rộng trên vùng lãnh thổ khổng lồ. Kinh tế nông nghiệp ấy đủ cung cấp tất cả các nhu cầu của công dân Đế quốc, nhất là nhu cầu của thành Rome. Ngành trồng trọt nổi bật với ổn định nguồn lương thực lúa mì, trồng nho, oliu và các nông sản khác.

Chế độ nô lệ duy trì và có những thay đổi mới, chế độ lệ nông được thiết lập cho thấy sự biến đổi về mặt xã hội so với các thời kỳ trước đó. Luận án trình bày quy tắc vận hành các luồng thương mại theo những điều kiện và quy định. Đế quốc Rome xây dựng hệ thống vận chuyển đường bộ là mạng lưới đường hoàn hảo, đảm bảo nhu cầu vận chuyển hàng hóa, con người và nhiều giá trị tinh thần khác. Hệ thống vận chuyển sông ngòi, cảng biển cũng được đầu tư xây dựng, quy hoạch chi tiết. Con đường tơ lụa trên bộ, các đoàn thuyền buôn qua tận Viễn Đông đã minh chứng cho tinh thần này.

Nền kinh tế phát triển theo xu thế mới, dẫn đến ra đời những tầng lớp mới trong nền kinh tế thương nghiệp và hàng hóa như tầng lớp kỹ sư. Tuy nhiên, các thể chế quản lý và lũng đoạn nền kinh tế vẫn được thiết lập trong bối cảnh mới.

Các thể chế kinh tế khác như sản xuất thủ công nghiệp và các nghiệp đoàn cho thấy sự quan trọng của họ trong nền kinh tế. Cơ cấu sử dụng tiền tệ cũng được chú trọng để đảm bảo những tính chất quan trọng của nền kinh tế thương nghiệp trên góc gác nông nghiệp của đế quốc Rome. Và chính Rome đã tạo lập được một nền kinh tế với các thành phần cơ bản để phương Tây sau này kế thừa và phát triển theo hướng riêng.

4. Cuối cùng, chúng tôi đưa ra những kết luận về sự ảnh hưởng, tác động của thời kỳ Pax Romana với thời kỳ quân chủ trong lịch sử châu Âu; Đế chế Byzantine và với các chính thể khác. Đế chế Rome là biểu trưng sáng chói về quyền lực và văn minh. Đế chế Rome biến mất khỏi lịch sử, nhưng những thành tựu của nó mãi là tấm gương soi chiếu các giá trị luôn biến thiên của các vấn đề về thể chế chính trị. Các thể chế này cùng với vị trí lịch sử của Rome đã vẽ ra bức tranh toàn cảnh của một chế độ chiếm hữu nô lệ điển hình và đúng bản chất của nó. Trong nhận thức hạn chế của mình, chúng tôi tiếp nhận nó trong sự dung hòa với các trạng thái lý tính của chính trị Đông phương, đó là tư tưởng của sự khoan dung chính trị cũng như nền tài - đức trị trong những sự đổi thay có tính lịch sử của nhân loại.

DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH KHOA HỌC CỦA TÁC GIẢ ĐÃ CÔNG BỐ LIÊN QUAN ĐẾN LUẬN ÁN

1. Lê Vũ Trường Giang (2015), “Bàn thêm về những tiền đề hình thành chế độ quân chủ của Rome”, *Tạp chí Nghiên cứu Châu Âu*, Viện Nghiên cứu Châu Âu, 2015, số 6 (177), trang 59 -69.
2. Lê Vũ Trường Giang (2016), “Tổ chức chính quyền và phương thức kiểm soát lãnh thổ ở các tỉnh phía Đông và phía Tây của Đế chế Rome”, *Tạp chí Nghiên cứu Châu Âu*, Viện Nghiên cứu Châu Âu, 2016, số 6 (189), trang 61 - 71.
3. Lê Vũ Trường Giang (2018), “Vài vấn đề về vương quyền hoàng đế Rome, thời kỳ Pax Romana”, *Tạp chí Nghiên cứu Châu Âu*, Viện Nghiên cứu Châu Âu, 2018, số 1 (208), trang 48-55.
4. Lê Vũ Trường Giang (2018), “Tính tương tác giữa các giá trị văn hóa và yếu tố chính trị của Đế quốc Rome trong hai thế kỷ Pax Romana (27TCN- 180)”, *Tạp chí Nghiên cứu Châu Âu*, Viện Nghiên cứu Châu Âu, 2018, số 10.
5. Lê Vũ Trường Giang (2018), “Hoàng đế La Mã, vương quyền với sự phát triển của Đế chế thời kỳ Pax Romana (27 TCN - 180)”, *Tạp chí Khoa học Đại học Huế: Khoa học Xã hội và Nhân văn*, Vol 128, N0 6A (2019).
6. Lê Vũ Trường Giang (2018), “Những đặc tính của di sản vật chất trong văn hóa Rome cổ đại”, *Tạp chí Khoa học và Công nghệ trường Đại học Khoa học, Chuyên san Khoa học Xã hội và Nhân văn*, tập 8, số 2.
7. Lê Vũ Trường Giang (2018), “The spiritual values of Roman culture in two centuries of the Pax Romana period(27bc-180)”, *Hue University Journal of Science: Social Sciences and Humanities*, Vol 128, N0 6B (2019).
8. Lê Vũ Trường Giang (2018), “Sự vận hành hệ thống giao thông - thương mại trên đường bộ và đường thủy của Đế quốc Rome trong hai thế kỷ đầu Công nguyên”, *Tạp chí Nghiên cứu Châu Âu*, Viện Nghiên cứu Châu Âu, số 8, 2019.

**HUE UNIVERSITY
COLLEGE OF SCIENCE**

LE VU TRUONG GIANG

**POLITICAL AND ECONOMIC INSTITUTIONS
OF ROME IN THE PERIOD FROM 27 BC TO 192**

THE SUMMERIZATION OF DISSERTATION OF HISTORY

Hue, 2020

**HUE UNIVERSITY
COLLEGE OF SCIENCE**

LE VU TRUONG GIANG

**POLITICAL AND ECONOMIC INSTITUTIONS
OF ROME IN THE PERIOD FROM 27 BC TO 192**

**Major: World History
Major Code: 9229011**

THE SUMMERIZATION OF DISSERTATION OF HISTORY

**Supervisor:
Assoc. Prof. Dr. Dang Van Chuong**

Hue, 2020

CONTENT

Introduction.....	1
1. Reason for choosing subject	1
2. Purpose and task of research.....	2
3. Object and scope of research	2
4. Resources of research	3
5. Methodology and method of research.....	3
6. Contributions of dissertation.....	4
7. Structure of dissertation	4
CHAPTER ONE: GENERALIZATION OF RESEARCH SITUATION	5
1.1. Situation of interior scientific research	5
1.2. Situation of foreign scientific research	5
1.3. General assessment of research situation.....	6
1.4. Problems posed for the dissertation.	7
CHAPTER TWO: THE POLITICAL INSTITUTION OF ROME IN THE PERIOD FROM 27 BC TO 192	
2.1. Problems of institution and law.....	
2.2. Outlines of the political institution of Rome before 27 BC	8
2.3. The political institution in the period from 27 BC to 192.....	9
Conclusion of chapter two	10
CHAPTER THREE: THE ECONOMIC INSTITUTION OF ROME IN THE PERIOD FROM 27 BC TO 192	
3.1. Outlines of the economic institution of Rome before 27 BC.....	12
3.2. Institutions of agriculture and handicraft	12
3.3. Institutions of commerce, transport and currency.....	13
3.4. Institution of economic management.....	14
Conclusion of chapter three	15
CHAPTER FOUR: SEVERAL ASSESSMENTS OF POLITICAL AND ECONOMIC INSTITUTIONS OF ROME IN THE PERIOD FROM 27 BC TO 192	20
4.1. Institutional features of Rome.....	20
4.2. Institutional effects of Rome in the period of Roman Peace	22
CONCLUSION.....	24
LIST OF PH.D. STUDENT'S PUBLISHED SCIENTIFIC WORKS RELATED TO THE DISSERTATION.....	26

INTRODUCTION

1. Reason for choosing the subject

Rome was one of the largest civilizations of the ancient world. It made many important contributions to the developmental history of humanity as well as early established state organization and civilized products based on inheriting and developing achievements of Greek civilization. Therefore, to speak Rome is to refer to one of two great centers of the West in the ancient era, in which the convergence of civilizations of the East and West Mediterranean, North Africa happened. Thus, the history of Rome is also a major research object in ancient and medieval history in the world to which attracted many researchers interested to understand.

Within this dissertation, we would like to appreciate the most flourishing period in the first two centuries of the Roman Empire built from 27 BC to 192, known by Italian history as the Roman Peace period and historians called this the early Empire. For more than two centuries, the legacy of Rome has been quite massive with a state apparatus of slave-owner monarchy and complete power institutions built and strengthened closely and sophisticated. At the same time, this historical period also witnessed the new development of civilization under the Principate regime with many considerable achievements. Therefore, to understand political, economic and cultural institutions by clarifying the basis and theories of ancient Rome in shaping and building these institutions is the scientific content to which the dissertation aims. That is also the scientific meaning of its subject. Why can Rome expand and control lands of the whole empire equivalent to 40 modern Eurasian countries with about 5.1 million km²? How did the organization of Rome's political apparatus be different from previous historical periods and some other ancient empires? How did these institutions directly affect Rome and historical periods as well as other civilizations? By clarifying these questions, the dissertation will contribute into both scientific and practical aspects.

On scientific meaning: The subject is directed to the more comprehensive involvement of the Roman Peace period (27 BC - 192) known as a quite important historical period of the Roman civilization. Thereby, it contributes to a deeper understanding of Roman outstanding development and notable achievements in human civilization. At the same time, the implementation of the dissertation hopes to open up new research directions and approaches into understanding Roman history as an academic object.

On practical value: By clarifying operation and structure of Rome's political and economic institutions we would like to contribute to rethinking

a typical civilization case and enriching the treasure of knowledge and experience of history. In terms of compatibility and mutual interaction, Vietnam is also building and perfecting the rule of law state, hence contributions of interpreting Rome's political and economic institutions were regarded as a basis for building and perfecting the state.

From the above reasons, we decided to select the issue "*Political and economic institutions of Rome in the period from 27 BC to 192*" as a research subject those major belongs to the world history with its code 9229011 in order to clarify the operation of institutions in the political and economic fields of Rome. The dissertation would also draw on a model of Rome's power control and systematic state maintenance. Thereby, the dissertation also projects characters of the above-mentioned institutions in Roman history and assesses impacts and influences on later historical periods.

2. Purpose and task of research

2.1. Purpose of research

Based on the systematization of Rome's political and economic institutions in the period from 27 BC to 192, the dissertation clarifies the panorama as well as points out the nature of Rome's institutions and highlights characters of the typical slave-owner state.

2.2. Task of research

- Outlining Roman history in the period from 27 BC to 192 and prerequisites for forming political and economic institutions.
- Clarifying concepts such as organizational system, operation, function of political and economic institutions of Rome.
- Presenting and analyzing operation of Rome's political and economic institutions systematically under different perspectives.
- Drawing some considerations and assessments on characters of Rome's political and economic institutions and impacts of Rome during the golden period from 27 BC to 192.

3. Object and scope of research

3.1. Object of research

Object of research content of political and economic institutions of Rome.

3.2. Scope of research

On the scope of time: The dissertation mainly focuses on events and issues in the period from 27 BC to 192. This is the period corresponding to the establishment of monarchic regime, concentrating power under Augustus, and enduring its prosperity until the Comodus period (180-192).

On the scope of space: The space restriction of subject consists in the early Roman Empire involved part of modern Europe, North Africa and the Middle East.

However, in order to have a systematic view, the dissertation sometimes mentions issues before and after the time milestone which is limited as well as other related spatial places.

On the scope of content: The dissertation focuses on studying Rome's political and economic institutions based on in-depth understanding of specific and fundamental institutions that govern Rome's social life as political institution and economic one. In one word, each institution has its own characters and operating style, but it is unified in the purpose and social efficiency in terms of standards of Rome and that is what we aim to explain about Rome in the Roman Peace period.

4. Resources of research

First of all, we use original documents that provide official information and high reliability such as those written by historical writers in the Roman Peace period such as Tacitus, Suetonius, etc. as a precious historical material of the world. Secondly, the interior research works and articles related to the subject published in scientific journals such as Journal of Middle East and African Research, Journal of European Research. To ensure the reliability of documents and to avoid the one-sided view of judgments and assessments on research issues, we also have to refer to resources of foreign researchers. In addition, the dissertation uses some information of highly reliable websites that have published books and electronic articles specializing in Rome.

5. Methodology and method of research

5.1. Methodology

To study and complete this subject, we have based on Marxist viewpoint of material dialectics and historical materialism; to consider related events in dialectical and interacting relationships. Accordingly, this methodology is applied to consider, recognize and evaluate movement, model of existence and development of political, economic and cultural institutions in the history of Rome in the period of Roman Peace.

5.2. Method of research

The formation or operation based on law and impact of "*Political and economic institutions of Rome in the period from 27 BC to 192*" is a historical subject. Therefore, basic specialized research methods such as historical and logical methods are used in the dissertation. In addition, we also use a number of interdisciplinary methods such as comparative analysis,

synthesis, systematization, statistics... to represent the problem in the most general and objective manner.

Using a combination of research methods facilitates observation and recognition of Rome's social institutional issues in a multifaceted, multidimensional, ordered, arranged and reciprocal correlative manner.

6. Contributions of dissertation

On the basis of inheriting research achievements of previous authors, contributions of dissertation are shown in the following aspects:

In terms of science:

Firstly, we would like to represent the most objective appearance of history and civilization of Rome during the period from 27 BC to 192.

Secondly, by pointing out, analyzing and structuring Roman social institutions in fields of politics, economics and so on we would like to draw out origins, purposes, constituents, modes of their operation.

Thirdly, we aim to assess impacts and influences of Roman institutions on the historical process of Rome and Europe as well as the world.

In terms of practice:

Firstly, based on studying Roman social institutions from 27 BC to 192, the dissertation contributes to the perception of the typical kind of slave-owner monarchic state in the world history.

Secondly, from the historical experiences in how to operate Roman social institutions and the achievements obtained from this model, the dissertation draws some historical lessons such as the form of building social governing institutions and national developmental strategy.

7. Structure of dissertation

In addition to introduction, conclusion, table of contents, appendices, references, the main content of the dissertation is divided into 4 chapters as follows:

Chapter 1: Generalization of research situation

Chapter 2: The political institution of Rome in the period from 27 BC to 192

Chapter 3: The economic institution of Rome in the period from 27 BC to 192

Chapter 4: Several assessments of political and economic institutions of Rome in the period from 27 BC to 192

CHAPTER ONE

GENERALIZATION OF RESEARCH SITUATION

History of Rome and its civilization had long been interested in the interior and international researchers as an important component of ancient and medieval world history. However, researching on Rome in particular has a different level of interest between interior researchers and foreign ones.

1.1. Situation of interior scientific research

History of Rome is an important part of the ancient world history, thus it has been early interested in learning from Vietnamese historians.

The first group is research works on the whole of Rome or focuses on a considerable amount to talk about Rome.

Ancient World History (2 volumes) (1971) of a group of researchers Hoang Diep, Trinh Nhu, Do Van Nhung, Nguyen Gia Phu compiled for the lecture of History Department (Hanoi University). In the South before 1975, the joint work of Nguyen Hien Le and Thien Giang (1955) on *World History*, in volume 2, with part of considering the Medieval Age. Researcher Pham Cao Duong with two works *Ancient Western History* (1967) and *Introduction to the History of World Civilizations* (volume 1) generalized ancient Western history, including Rome and especially the civilization of this subject. *Ancient Greek and Roman History* of Nguyen Gia Phu (1994) and *Ancient World History* (2005) edited by Luong Ninh have made important sketches about Rome. *Ancient History World* (volume 2) of Chiem Te (2000) analyzed quite carefully to the transformation of Rome's economy during the transition period from the Republic to the Monarchy.

The second group is specific and in-depth studies on some fields of Rome.

Regarding the historical figure associated with this period, the great work *Virgile: the great poet of the ancient Roman period* (1996) of scholar Nguyen Manh Tuong can be considered the most detailed and specific treatise of Vietnam about a typical and influential figure in the Roman Peace period. The author Dang Duc An and his collaborators with *World History Stories* (2005) have portrayed a number of historical figures in the early Empire, providing a different perspective on their lifetime by effecting to institutions. And Nguyen Dinh Nhon with his work *The Secret Tales of a Great Empire in the Ancient World* (2004) suggested to related contents of politics, manners of some emperors.

Through researching on the interior literature, we found that this subject has not been conducted by any author at a systematic and in-depth comprehensive level such as theses or ministerial-level scientific subjects... A number of articles published in specialized journals have mentioned this

historical period of Rome but only stopped at a few small dimensions but there is no specific work on the imperial situation of Rome under the period of Roman Peace (27 BC - 192). In an inquisitive spirit of knowledge, we appreciate the research results of the previous authors and consider them are also a necessary and useful reference source.

1.2. Situation of foreign scientific research

The first group consists in studies of historical politics and Roman civilization

The comprehensive and systematic study carried out in Colin Wells' *The Roman Empire* (1992) explores most of Rome's problems in the period from 44 BC to 235. Meanwhile, authors such as Peter Garnsey and Richard P. Saller entered other fields of Rome such as society, economy and culture in *The Roman Empire: economy, society and culture* (Duckworth Publishing house, London, England, 1987).

Regarding the history of lands of Roman Empire, we appreciate *Rome: The Greatest Empire* of Nigel Rodgers (2003). And some summary works such as *The Roman Empire - A very short introduction* of Christopher Kelly (Oxford University Press Inc., England, 2006) comprehensively introduce to politics and society of Roman Empire in the form of presenting content combined to rich illustrations. Or Philip Steele's *Passport to the past - The Roman Empire* (Rosen Publishing Group, England, 2009) is also generalized and gives general assessments of Roman Empire and civilized achievements.

The Foundation of Western Civilization (2005) by a group of authors Mark Kishlansky, Patrick Geary, Patricia O'Brien; *Frontiers of the Roman Empire the European dimension of a World Heritage Site* (2008) by many Scottish and U.K. authors objectively understood and presented the most ancient civilizations.

The second group includes studies of Rome's political institution and related issues

A History and Description of Roman Political Institutions of Frank Frost Abbott (Publishers Sufjenarttm, Boston, USA, 1901) is the most encompassing and systematic study of Rome's political institution throughout its history of formation, existence, and development. The author divides institutions into three periods: Royal, Republic and Empire, which encapsulated in 21 chapters and 2 appendices. In which, chapters XII - XV focus on study historical issues, the establishment of imperially power regime and the early political interactions of the Empire.

Clifford Ando in *The Administration of the Provinces* (Blackwell Publishing, USA, 2010) focused on document exploitation. Ando researched on the administrative organization of the provinces of Rome. With a rich

source of history, the work clearly shows the formation of the provinces, the way of organizing the administrative apparatus and the role of the province for the Roman Empire.

Some works deeply consider to the policies and political strategies of the emperors such as *The Golden age of Rome: Augustus' program to better the Roman Empire* by Matthew J. Bowser (University of Pittsburgh Press, Pennsylvania, USA, 2013). It profoundly influenced to the formation of new institutions during Augustus' reign. And Vincent Scramuzza's *The Emperor Claudius* (Harvard University Press, USA, 1940) depicts the biography and lifetime of Emperor Claudius, in which there are many chapters about his influence on political and economic institutions. Most especially, the historical sources in C. Suetonius Tranquillus' *Life of The Twelve Caesars*, a historian lived in the early Empire, who registered in detail to the emperors in the fields of biography and countryside, families, the governed policies and gave to the advantages and objective limitations. Suetonius left many important historical details about the change and establishment of institutions of Rome in the first century and the early years of the second century.

The work of Montesquieu *The spirit of law* considers Rome to be one of the main objects of the survey and evaluation. In this work, there is also an appendix *Remarks about the cause of Rome's prosperity and recession*, Montesquieu discussed the greatness of Rome and cause to that great (chapters I to VIII) provided important insights of the cause of this empire's achievements.

In addition, Jean-Jacques Rousseau's *On the social contract* gives opinions about state types, forms of government and power status... Moreover, Samuel P. Huntington in *Political Order in Changing Societies* (Yale University Press, USA, 1968) analyzes the impacts of policies and political institutions to general social change, including the institution of Rome. And in relation to the institutional issues in general, the article "What are Institutions?" published in *Journal of Institutional Economics* (Vol XI, March 2006), Cambridge University UK) of Geoffrey M. Hodgson to which we refer the concept of institution.

The third group consists of works researching on the economic field of Rome

Going into the economic field is *The Economy of the Roman Empire in the First two Centuries A.D.* (2007) of Andrej Zgur from Denmark can be considered a comprehensive study of Roman economy. From the monetary, labor market and basic economic sectors (especially agriculture), GDP is discussed and analyzed from the perspective of economics and finance. The interdisciplinary method of economics is reflected in micro issues, which

require a multidimensional perspective to better explain the economic situation and economic institutions of Rome.

The ancient Roman Life of Pierre Grimal (2004) presented quite detailed data on the existence of Rome through many historical periods according to the chronicles and narration. Particularly in the two centuries we surveyed, Pierre Grimal also devoted many pages to describe in detail the social and cultural life from ordinary to aristocratic, especially Rome's economy with agriculture, handicraft, transport... are expressed coherently.

The article *The Labor Market of the Early Roman Empire* (2004) published in *Journal of Interdisciplinary History* of Peter Temin showed the vibrant and competitive labor market based on an analysis of political context and social upheaval leading to the use of slave labor in Rome. Thereby, the economy has revealed the basic problems of the slave-owner society. The selling price and the working capacity of slaves were compared to other types of labor. The economic face of Rome is assessed by the author as largely dependent on slavery, in almost all economic fields.

On the peripheral economy over the provinces of Rome, Marcus Arkin in the *Aspects of Jewish economic history* (2002) carefully studied the history of the Jewish economy and devoted a whole chapter to discuss Roman factors in the development of Jewish land and people. *An economic survey of Jewish life during the Roman Peace* was the section which basically solved the economic problems of a rich and civilized Rome province through research in economic fields such as horticulture, handicrafts and trade with the main nation of Rome.

In the field of transport, René Poirier's arguments in *the Great Works of Humanity* (2001) summarized the problems of road building, construction of Rome and showed the level of civilization and intelligence of this Empire in the field of transport. The author goes into explaining the causes of the formation of roads with their levels, process of building them as well as technical details of Roman road.

1.3. General assessment of the research situation

Firstly, Rome and its history as well as its civilization in general have been concerned by researchers around the world and have achieved many significant research achievements. In general, many of them are generally studies and holistic assessments throughout historical periods by chronological nature or presenting problems on specific themes, not mentioned much to Rome during the period from 27 BC to 192 as a separate research object.

Secondly, although the foreign research works are very rich and diverse, due to foreign authors' publications and works, they only reflected to the conceptions, expressions, views and assessments of the researchers of

those countries. Therefore, the inheritance requires criticism and selection in approaching documents to ensure the reliability and objectivity in recognizing and evaluating research issues.

Thirdly, the history of Rome as well as its political and economic institutions has been concerned by many scholars and researchers in Vietnam, understanding it more than half a century. Many historical works and profound articles which studied its problems of historical process, law, and state, have mentioned Rome as the important component and fundamental content. However, the amount of research works is limited in number, especially in the period of Roman Peace 27 BC - 192 still does not have a complete and comprehensive study. The works related to the issue only focuses on describing Roman civilization, achievements in general and historical periods. And that is the great contribution of the previous authors in basically shaping the history of ancient Rome where many problems exist.

Fourth, the political and economic institutions in the period from 27 BC to 192 of Rome are interested in the interior and foreign authors, but have not yet systematically assessed the existence and operation of institutions in society of Roman Empire as well as explained the supremacy of a representative government in the ancient Western civilizations and its influences on human history.

Therefore, selectively inheriting the research achievements of previous scholars and researchers, it is a very important resource to create great advantages on the basis and ground for our new and comprehensive research orientations.

1.4. The problems posed for the dissertation

The works of the interior and foreign authors are important materials for us to carry out the subject. By presenting the interior and foreign research situation and political and economic institutions of Rome, it is possible to realize the existences and problems that need to be further studied and supplemented, specifically as follows:

- Generalizing the history of Rome, especially attending to the period from 27 BC to 192.
- Explaining the concepts related to the institutional issues and lawful basis that constructed the institutions of Rome.
- Clarifying the process of movement and development of Rome's political and economic institutions over time.
- Systematizing and analyzing the components of political and economic institutions.
- Drawing on the characteristics of institutions and pointing a comprehensive and objective assessment of their impacts.

CHAPTER TWO

THE POLITICAL INSTITUTION OF ROME IN THE PERIOD OF 27 BC - 192

In this chapter, we clarify the concepts of institution and law, and outline generalizations about Rome's history and its political institutional system in earlier periods, which underpins the study of the political regime of Rome from 27 BC to 192.

2.1. The problems of institution and law of Roman state

2.1.1. The concept of institution

Institutions are defined by the interior and foreign scholars at different standards and angles. The term has a long history of use in sciences of society. From a macro perspective, institutions are an important type of structure of human society. They themselves created other things of social life. Institution involves the organization with a system of rules and statutes used to regulate the operation of an organization to achieve its goals. Institutions involve in formal and informal institutions.

The relationship of institutions to human nature is a fundamental question of sciences of society. Institutions can be considered "natural" that arise and conform to human nature in each historical period. Basically, institutions can always be built and reformed to better serve human needs.

Within the frame of Rome's institutional scope, we examine the institutions on the side of state, the structure, the institution of the bureaucracy, the rules of operation based on the established constitutional and legal framework. At the same time, economic institutions are also constructed and operated on a common unity.

2.1.2. The lawful basis in the process of constructing Roman institutions

The fundamental of constitution

The first constitution of Rome must be a written document that takes the form of a system of procedures and laws carefully preserved. It is a set of unwritten rules and habits, along with later developed written rules, that guide institutional governance. By which, *Mos maiorum*, also known as ancestral customs, are the unwritten code from which Rome began to project social norms. In the Republic period, the constitution was highly respected. At the end, many things in the constitution of Rome were gradually demolished by dictatorships, especially under the regime of three heroes, especially Caesar's role.

By the Roman Peace period, after Octavius established his power in 27 BC, in the law of Roman Empire, the constitution was the common name

for a legislative law of an emperor. It includes edicts, decrees and records as answers, textual decisions to officials or petitioners. In the early time of the Principate regime, constitutional reforms established a new political order within the Rome state apparatus.

The system of law

Rome law (Latin: *lex*) is an ancient legal system, built in 449 BC and constantly added and modified during its development. It was considered to be the most complete legal system of the slave-owner state, especially civil legal institutions.

Law has been created and adopted in a number of different ways. In its history, Rome introduced a new law officially through the Public Council in the form of voting by members of the council. The law was enacted by decrees of the Senate, the decisions of the judges and especially emperor's decree.

Rome law is rigorous, tough and flexible, in accordance with the conditions and circumstances of its institution and history. Therefore, the law from the very beginning to the Roman Peace era shows its correspondence with the principle of institution.

It can be said that the constitution and the law of Rome figures the basic framework for the legal system that not only served the governance of the Empire but also profoundly affected the construction of institutions in the political apparatus which were built and completed, especially the period from 27 BC to 192.

2.2. Outlines of the political institution of Rome before 27 BC

2.2.1. Roman historical periods

Ancient Rome history can be divided into three major periods: the royal period, the republic period and the monarchic period.

The royal period

This period is also known as the early history of Rome. The leader of the state is the king (*Rex*), under the king is the Senate and the Public Council. Therefore, this period is also known as the royal period.

The republic period

The establishment of the republic

Around 510 BC, the Romans revolted to overthrow the arrogant foreign kings. Since then the government became the work of the people, thus the new state regime called *Res publica* is the republic regime. From the century I BC, the republic regime in Rome was gradually replaced by dictatorship.

The regime period

After the second Three Heroes disintegrated, Octavius ostensibly restored the Republic of Rome, with the supreme power of the Senate but in fact still in his hands. He was the first emperor of Rome. As a result, the institution became known as the Rome Empire. This empire lasted through many dynasties and ended in 476. The Byzantine Empire continued to exist and gradually entered the feudal path until 1453 when it was destroyed by the Ottoman Empire.

2.22. The political institution of Rome before 27 BC

The royal period

In the beginning, Rome also had a king. The “King” (Rex) at that time was only a chief of the tribal union in Rome. In wartime, he was the commander in chief of the army; in peacetime, he took care of rituals and judicial proceedings, but did not have administrative power. The position “king” is not the one inherited by hereditary, but it is elected by the Tribal Congress (Curi) and also has the right to dismiss.

The republic period

The birth of the Republic created a great turning point and an important place in the history of Rome and the world. Since then, the governance is no longer a king’s job, they will be governed by the legal system and officials elected by the people. The “king” was dismissed, the government became the “affairs of the people” and the Republic state meant the state of the people. According to the republic regime of Rome, the highest power was held by congregational assemblies and the Senate.

2.3. The political institution of Rome from 27 BC to 192

2.3.1. The Principate regime

Emperor, this name was first used as homage to a military leader of ancient Rome. Octavius kept a republic form but at the same time reformed the government in the direction of Caesar who had outlined it. He accepted the names Augustus and Imperator proposed by the Senate and the army.

The name Augustus signifies the meaning of “sanctification” and implies that the bearer of this name is blessed with many privileges. This concentration of power is also one of the conditions for Rome to maximize its achievements and continues the lasting prosperity.

2.3.2. The Senate in the new political institution

Theoretically, the Senate seemed to have the Republic powers. Regarding legislative rights, the Senate is primarily a financial legislative right and administrative feature and some of the authorities in the provinces. Since the emperor’s power was increasingly overwhelming, the Senate acted as a means by which the emperor exercised his powers. Many emperors were not very friendly with the Senate.

Senate's process of changing roles and reducing power marked a milestone for the slave-master monarchic regime. From there, Rome became an Empire under the ambitious and powerfully real rule of an emperor.

2.3.3. The government apparatus of Rome

Central government apparatus

The central bureaucracy is a system of officials assigned to specific tasks depending on their responsibilities and areas of undertaking. In that apparatus were both civilian and military officials. But it all depends on the orders of the emperor, who has absolute authority over the mission and action of this apparatus.

Governmental apparatus in the provinces of Rome

Rome has successfully conquered many territories including the entire Mediterranean region and coastal areas in southwest Europe and North Africa, the eastern lands. From there the provinces of Rome were formed. In terms of general administration, Rome established two types of province directly belonging to the empire. One is a senatorial province and the other is the imperial province. The regular military presence is also one of the manners of ruling in these lands. The provinces were largely subject to the rule of Rome, very few wanted to secede.

2.3.4. The military institution

Rome built an exceptionally elite and highly resilient army to maintain the stability of a vast empire on parts of Europe, Asia and ancient North Africa. The army is well-trained and fully equipped. They are divided according to legions based on their age, experience, property and social status. The legion unit is the basic and main unit of the army to protect the empire.

The Rome military is the hinge of the military modalities and models after the Army in addition to security and political duties. They also have an inseparable role when reaching legion arms in all provinces with economic missions, to spread civilization. The military is the hard foundation for the Empire to maintain

Conclusion of chapter two

The branches of power in the political institutional system of the Roman Empire showed its magnitude and scale. From the emperor's kingship to the role of the Senate is a very fierce competition of power. And the victory was in favor of the emperors, conditions for the monarchic institution itself to form.

The central bureaucracy worked under the general direction of the emperor with each different content of work and authority. This apparatus bears important responsibilities to make it easier for the central government to coordinate.

The provincial governments were categorized into Provinces of the Senate and the Provinces of the Emperor in terms of name but most were organized and acted as complete pieces for the empire.

The military itself, which is the chain that tightens the integrity of Rome as well as maintains the stability of imperial power.

CHAPTER THREE

THE ECONOMIC INSTITUTION OF ROME IN THE PERIOD OF 27 BC - 192

The economy is characterized by the form of lately slave-owner regime, which consists of the agricultural dependency, the development of handicraft, foreign trade and transport. They are the highlights to shape a rich and strong empire.

3.1. Outlines of the economic institution of Rome before 27 BC

The thriving commercial activity inspired and made significant changes in Rome's monetary and banking systems. The production force is based on the declining population of Rome while Rome has the capacity to provide a new source of labor, which is large, low cost but heavily exploited. That is a slave.

Conditions such as geographic location, natural characteristics of natural resources and people with typical human and ethnic natures also contributed to Rome by initially stabilizing its position and economic potential during the Republic period and promoting its power during the Empire period. In addition to the influence of trade flows and the dependence of agriculture, Rome's economy is highly dependent on political power and wars.

3.2. Institutions of agriculture and handicrafts

3.2.1. The economy of Latifundia

After the military victories, the territory of Rome was constantly expanding while the classes of aristocracy and merchants spent money to buy vast lands and turn them into their own property. In addition, the aristocracy also relied on its supremacy to encroach on public lands, private land of the poor, displaced people, and soldiers who died... Finally, they had vast lands. On that basis, large plantations or great camps called Latifundia appeared.

Studies show that the possession of Latifundia belongs to the most members of the Senate and there are a number of rules that give them priority not to pay land taxes. Others belong to the aristocracy and generals. Land ownership was just one of many points that made the elite and aristocrats separate from the lower classes. They are called the owner or slave-owner.

The plantations instead maintain free people who are paid to supervise those slaves. They are called vilicus whose mission is subject to the instructions of Latifundian owners and slave managers. Supervisors must make sure that the orders given by the owner are followed correctly.

Latifundia is the land possession of slave-owner, using the slave's collective labor and monoculture mode. Therefore, in order to establish

Latifundia, there must be two factors: the regime of private ownership of large land and full slavery. In Latifundia, plants such as grapes, olives and cereals are often grown and there is also an olive oil processing factory, juicing and wine making. Latifundia, in the Southern Italy, the rich meadows are mainly engaged in animal breeding.

Latifundia's economy is quite clear in two aspects: both open and closed. It is an agricultural economy within the framework of the natural economy, fully providing the needs of closed plantation. The Rome slave-owner regime strongly developed in association with the flourishing of the Latifundia.

3.2.2. The problems of slavery regime and dependent on agriculture

Slavery regime generally played an important role in the society and economy of the Empire. They are the main manual labor force, serving aristocracy and slave-owner.

There are two main types of slaves: public and private. Public slaves (*servi publici*) are owned by state. They work on public building projects and serve for an official, work in mines... Private slaves (*servi privateati*) are owned by an individual. They work as domestic workers, farm workers and craftsmen. Slaves are forced to work in many occupations, which can be divided into five groups: servicing in the household, in the royal or public places, in handicrafts and in urban areas, in agriculture and mining.

In the early Roman Peace period, some emperors began to grant more rights to slaves. The slave's legal protections continue to have important changes that allow the slave to speak out about the slave-owner's cruel or unfair treatment. Under the Principate regime, the slave's freedom will be bestowed by the emperor. The liberated slaves form a social class called *Libertini*. This class cannot participate in the state apparatus.

It can be said that with the important role of slaves in the economy and society of Rome, the slavery regime of Rome is the most typical type in the form of slave-owner society.

Besides, a different regime appeared in this period and became increasingly clear. The dependent on agriculture regime was formed from profound causes such as the brutal exploitation of the slave-owner class with slaves led to many bloody revolts; due to the slavery regime restrains the development of social production forces; the low productivity of slave labor forced the slave-owner class to change its form of production; due to less and less supply of prison slaves, new problems were raised in the economy of the Roman Empire.

The dependent on agriculture regime developed at the end of the slave-owner regime, a transitional form of slavery and serfdom. This is the first seed of the feudal socioeconomic form that started in Western Europe,

gradually replacing the socioeconomic form of slave-owner one in the following centuries. The slaves were the precursors of the serfs of medieval times.

3.2.3. Handicrafts

Handicrafts have made progress in production techniques, in division of labor and specialization in the production of sophisticated goods.

Up to 80 handicrafts are thought to be important contributors to the economy. The development of handicrafts led to the birth of unions. The most important union in many cities of Rome is the textile worker union, involving the production of fabrics, dyeing and washing of clothes.

3.3. Institutions of commerce, transport and money

3.3.1. The operative rule of trade flows

The increase in production in various industries and regions of the Roman Empire, especially those specializing in certain products, led to the need to establish extended trade routes for products to reach consumer areas as well as the exchange of goods and labor between economic regions in the empire. Two basic modes of trade were conducted in the empire happened. They were on the water (sea, river) and on land. Maritime and land trade is also monitored by Rome based on a variety of laws relating to maritime and trade matters.

Trade by the river and sea during this period was the most efficient and saving way of transport, due to the speed, scope and weight of transferable goods.

3.3.2. The road transport system

Whenever conquering a land, one of the first things the military had to do was build roads, stabilize traffic, transport goods easier and help to connect the Empire into a business network and the economic and political unity. The roads are paved with stone, widely running all over the country, intertwined like blood vessels in the body. Rome's roads not only pass by goods and armies but also "*convey ideas, art movement, philosophy and doctrines*" as Romolo A. Staccioli, an engraved researcher once said.

Rome's road system connects remote provinces with the capital of empire. This system connects the dense forests of Gaul to the Greek cities, and from the Euphrates River to English Channel. Most importantly, it enabled the army to tramp almost anywhere throughout the territory, consolidating Rome's power. From the main road axes, paved with stones, there are countless narrow roads leading to provinces, towns, cultivation areas and commercial ports to help to develop the trade flow.

3.3.3. The water transportation

Rome called the Mediterranean Mare Nostrum, i.e. “our sea” or the pond of Rome, with boats bustling up and down. The ports of Thessalonica, Brindisi, Ostia Antica, Smyrna and Marseilles in the Mediterranean waters together with Cadiz in the Atlantic are the places to receive and transact huge cargo throughout the provinces. Maritime archeology and manuscripts from ancient times show evidence of Rome’s vast trading fleets. The most significant remainder from this trade is port infrastructure of warehouses, stores and lighthouses at ports such as Civitavecchia, Ostia, Portus, Leptis Magna and Caesarea Maritima. In Rome, Monte Testaccio is a symbol of the scale of this trade.

The prosperity of trade has made Rome’s land and sea roads never resting. The huge amount of cargo goes not only within the territory but also throughout the world through the trade routes across the continent and the ocean.

3.3.4. The mode of transaction and monetary control

Prior to the Roman Peace period, Rome had issued the use of coin to make objects of equal price, buy and sell goods. In the 3rd century BC, they followed the Greeks to mint coin. The base currency in copper is called the sestertius, which is the lowest value currency. Silver currency called denarius, each denarius silvers is worth 4 sestertius coins. The highest currency is the gold coin aureus (abbreviated as *as*), which is worth 100 sestertius coins, which is equal to 25 denarius silver coins. In the 2nd century BC, using silver currency was difficult because Rome did not exploit enough silver to mint money.

Rome is aware that the currency must be maintained in a stable of supply, mint and issue, widely consumed in the economy. Monetary policy in the two centuries of the Roman Peace period was taken seriously, demonstrating the strength of the economy transformed into the market. However, due to historical circumstances, the currency of later periods lost its superiority.

3.4. Institution of economic management

3.4.1. Economy of “palace”

In Rome’s economy, the asset possession of the head of the Empire was emperors recognized by law. The emperor’s treasury and his ownership were separate from the state. The emperor’s treasury, called the Caesaris fiscus, holds only the emperor’s own money, which means that no state taxes flow into this treasury, except for provinces directly managed by the emperor. All taxes, from all provinces, still go into the one and only central state budget called the national treasury (*aerarium populi*).

The emperor also had the right to call for a donation or to spend on any activity as a private individual and not to play a role of the state. Naturally, as the head of state, the emperor also had certain powers and information about the financial situation of empire.

3.4.2. *Military economy*

In addition to the military role, the army was a very important factor in the Rome economy during the Roman Peace period. Through the number of troops is always maintained at a high level, the solidarity in the direction, economic development of the region based on military spending and necessity. That role and position of the military in the economy has been asserted, primarily as a “consumer” or a special consumer market that forces the economic system to nurture. Therefore, a part of the military-serving economy is a major feature of Rome’s economy.

Conclusion of chapter three

Two centuries of the Roman Peace period demonstrated a level of economic prosperity and transformations in the economy of Rome.

The state of Rome has maintained the way of the self-operating economy, ensuring cautiously trade activities through free economic policy. Rome essentially preserved an economic form based on an agricultural economy playing an important role, a typical state based on development of a slavery-owned society. Besides, the development of trade economy, commercial exchange happened throughout the Empire and outside through the system of roads and ports.

The formation of the palace economy and the military economy changed the face of Rome’s economy by sticking to the benefit of the class that possesses many privileges and profits. This economy combined factors that have manipulated and dominated much of the common development in both positive and negative aspects.

CHAPTER FOUR

SEVERAL ASSESSMENTS OF POLITICAL AND ECONOMIC INSTITUTIONS OF ROME IN THE PERIOD OF 27 BC – 192

Through the previous chapters, we have clarified the contents of the political and economic institutions of Rome, and at the same time presented the overview issues in the process of studying Rome. And the fourth chapter is a key chapter, which summarizes the results achieved on the objects of the study. It draws out remarks on the characteristics of institutions and assessing the impacts according to independent research trends, on the basis of collating the views of the previous researchers.

4.1. Feature of institutions of Rome

4.1.1. *The characteristic of political institution*

The Principate regime was a combination between totalitarian monarchy and parliamentary republic

The state of Rome was a typical institution of slave-owner regime, in which the slave-owner aristocracy largely dominated the slavery and the poor, seized most of the wealth and became rich and powerful. The strong practice of central authoritarian monarchic regime maintained the rights of the slave-owner aristocracy effectively. The most ideal model is probably the Principate regime, in which the truly powerful role of an emperor is most obvious. Thus, the aforementioned institution is essentially a disguised tyrannical monarchy, which masked over a republic face to create a formal democratic institution to continue maintaining and promoting necessary wealth and stability to empire.

The system of slave-owner tyrannical governments is interconnected and unified

In terms of slave-owner, it was clear that the Empire period was still in a social form of a slave-possessed Rome, similar to the Republic period in terms of content. Under the Empire period, the Senate, supreme consuls, judges, and provincial governors were selected from rich, aristocratic members. They all owned slaves and were powerful slave-owners. The Roman Empire in terms of both territorial size and organizational apparatus was massive, demonstrating a very well-organized way, with stratification of power, dependence and strict control of power.

Roman political institutions are clearly military

Rome has made maximum use of military superiority to control and maintain power. The first is the manner of establishing the power of the emperors, who have the power to run the army because they are the most

senior commander. The kings are also generals who grasped to martial arts, and can fight like any soldier. The character of military also influenced in the way the Empire maintained to rule over most of the territory. The military is ubiquitous, from political influence to socio-cultural life, therefore the military character of Rome's political institutional system is an important feature.

Using religion as a supportive tool to rule

The movement of religion is a process that goes hand in hand with the development of the Empire. For centuries the power and belief of Rome could not be moved because it was immersed in the great achievements of the ultimate power Empire. However, the emperors realized that theocracy was as valuable as royalty at a level of respect and admiration.

Rome's religion went hand in hand with politics, expressing its political will and giving Rome society the necessary obedience to the Empire. The use of religion as an auxiliary tool for ruling can be said to be the flexibility of the emperors that at some time unified the kingship and theocracy.

4.1.2. The character of economic institution

The Roman economic institution is essentially commodity, monetary and large-scale economy

Rome has developed a large-scale economy, which was characterized by a transition from natural economy to commodity economy. The scale shown in the amount of goods and products produced and distributed through trade flows, not only within Rome territory but also to the outside. This has a great impact on the formation of transport and trade systems.

The economic form of slave-owner regime, inclined to exploitation

Due to the possession of the production force, the production materials, and the right to coordinate production relations, the slave-owner has many privileges. They hold power, possess many slaves, means of cultivation and production... occupy most of the benefits in the Empire. Although the situation under the Roman Peace period is peaceful, prosperous, in itself, there were "limps" because the economy built on an unstable basis. Production forces are free people and slaves. The production materials were in the hands of the landlords, and they tried to exploit the free people and the slaves. These exploited production relations especially spread quickly to conquered provinces and colonies.

The role of slave in the economy has essentially changed

Workers are no longer purely slaves but transform to the regime dependent on agriculture, including free peasants, poor people and slaves. This has profoundly affected the production force, promoted to the production process and achieved labor results. Many historians conclude, from the first to third centuries, the general trend of the agricultural workforce was to change from slave to plowman. The change appeared in

production forces, though still slow, not complete, but is a new sign of a new form of production, suitable to the production and social needs.

4.2. Effects of the institution

4.2.1. For the Roman Empire

On politics

With the systematically established institutions, Rome has maintained stability and lasting peace.

The preliminary monarchy was gradually established on the basis of the state regime. And it officially existed in the medieval period.

Political institutions contributed to the control of a large Roman Empire territory with an increasing number of citizens, multiple ethnic and multicultural ones. The conquered peoples have also integrated very quickly with the customs, laws, and Latin language of Rome. Institutions have created unity in diversity.

Cities were constantly growing on new lands, one of the successful manifestations of the empire.

Rome also created many things for citizens of its empire. Citizens who guarantee electoral political rights, fair competition to some degree of personal effort, are protected by a strict, evident legal system.

Besides, the stability of the Rome army brings order throughout the territory. All bring confidence to those who have been citizens and newly conquered people.

On economy

Rome's economy focuses on agriculture and trade, creating many outstanding economic achievements in these two main economic sectors. And empire economic institutions also "sprouted" from this economic paradigm. The needs and food security of Rome are guaranteed. The waterway and road transport system is a major contributor to the economic development of Rome in the later periods. The foreign trade and currency which were increasingly promoted, also strongly affected Rome's trade activities and empire goods and ships that transcended the Mediterranean to many remote lands in the Far East.

4.2.2. For Europe and the world

For Europe

The birth of the Rome Empire with its political institutions, despite many shortcomings, it still has a great attraction for later times. In Rome's accomplishments, their laws became an important part of the later Justinian law and were transmitted until the late Medieval Ages. The emperor's authority also covered religious matters, because the emperor himself appointed the archbishop of Constantinople. This model was established in the world of Rome during Augustus's reign, whether *Pontifex Maximus*

known as the supreme priest or great primate. The Roman Empire, with its exemplary political institutions, was successfully adopted by Europe.

In particular, the Byzantine Empire is a continuation and inheritance of political achievements from the time of the Rome Empire with a new form more suitable to the development of history, land practices and national culture.

For the world

Rome became a superpower of the ancient world, an example of a strong, persistent and rich identity institution. Until then, other superpowers did not stop learning about its prosperity.

Rome's political institutions were respected and applied later by European nations to suit their historical conditions. The state organization of Rome through the ages and its legal system has imprinted on the states in the Mediterranean region, in European countries in the medieval and modern times to different degrees.

Besides the late nineteenth century, many Americans feel themselves attracted to the period of Roman Peace. Politicians and propagandists such as Albert J. Beveridge, William Allen White, and Theodore Roosevelt assert the mission of the American people to be the "master organizers" of the world, to enforce peace, and increase human welfare.

CONCLUSION

1. The process of changing from the Republic to the Principate institution decided the golden period of Rome from 27 BC to 192. The history of Rome was also the history of expansion and encouraged through generations of politics. Although the inner political situation has many obstacles and ambitions at times, the Republic regime is still a stable and hard-to-fade political mark in Rome's political tradition. Therefore, the later Empire period could not separate the word "Republic" from the identity of its power system.

Starting with the transformation of power that Octavius had bravely won after the civil war and continued with the achievements of the war to the outside and internal war to unify and develop the country as the strategy. The monarchy government was strengthened; Empire territory was most expanded; the economy of slave-owner regime is highly developed.

2. Rome's political institutions have a very clear system, a new system far different from the previous Republic period. Decentralization of power is a major feature of the Principate regime. The empire had five branches of unified power to maintain, including the emperor's kingship, the Senate, officials of the central apparatus, rulers in provinces and special power branches, unable to lack of Roman army. Under this regime, the emperor had absolute authority, far superior to all other powers, even as the People's Congress was dissolved, the Senate was restricted. The Principate regime was a great creation in ancient Western political institutions. The political name Roman Emperor, although it covered the crust of Principate - head of state. The emperors themselves built a formal democracy or a monarchy in the sophisticated and ambitious republic appearance. For the first 200 years of existence, the nature of the slave-master's monarchy is increasingly clear and solid.

3. Economic institutions existed based on the relative political decentralization and showed the effective operation in a relative peace in the two centuries to which the thesis explored. The analysis of prerequisites for the economy of the Roman Empire which formed primarily on natural conditions, social ones showed the great potential of this economy. In particular, socio-political factors have significantly changed the operating mechanism of the Roman economy. Overall, Rome still maintained an agricultural economy but with a large scale, spreading over huge territories. That agricultural economy was sufficient to provide all the needs of Empire's citizens, especially the needs of Roman state. The crop field stands out with stable sources of wheat, grapes, olives and other agricultural products.

The slavery regime maintained and there were new changes, the dependent on agriculture regime was established showing social changes

compared to previous periods. The dissertation presents the rules for operating trade flows according to the conditions and regulations. The Roman Empire built the road transport system as the perfect road network, ensuring the needs of transporting goods, people and many other spiritual values. The system of transporting by water region has also been invested in construction and detailed planning. The silk roads on the land, the merchant boats through the Far East have proved this spirit.

The economy developed with a new trend, leading to the creation of new classes in the commercial and commodity economy like the knight class. However, institutions that govern and manipulate the economy are still set up in a new context

Other economic institutions such as handicraft production and unions show their importance in the economy. The structure of monetary use is also focused to ensure the important properties of the commercial economy on the agricultural roots of the Roman Empire. And it was Rome that created an economy with the basic ingredients for the later West to develop in its own way.

4. Finally, we would like to present conclusions about the influence and impact of the Roman Peace period to the monarchy in European history; Byzantine Empire and with other institutions. The Roman Empire is a brilliant representative of power and civilization. The Roman Empire disappeared from history, but its achievements are forever a mirror of the ever-changing values of political institutional problems. These institutions, together with the historical position of Rome, projected a panorama of the typical slave-owner regime to its true nature. In our limited awareness, we receive Rome in harmony with the rational states of Eastern politics, the ideology of political tolerance as well as the ground of virtue and talent in historical changes of humanity.

LIST OF PH.D STUDENT'S PUBLISHED SCIENTIFIC WORKS RELEATED TO THE DISSERTATION

1. Le Vu Truong Giang (2015), "Further discussion on premises of constituting Roman monarchy", *Journal of European Studies*, European Research Institute, 2015, no.6 (177), pages 59 - 69.
2. Le Vu Truong Giang (2016), "Organization of government and the way of territorial control in the Eastern and Western provinces of Roman Empire", *Journal of European Studies*, European Research Institute, 2016, no.6 (189), pages 61 - 71.
3. Le Vu Truong Giang (2018), "Several issues concerning with Roman Emperor's kingship in the Roman Peace period", *Journal of European Studies*, European Research Institute, 2018, no.1 (208), pages 48 - 55.
4. Le Vu Truong Giang (2018), "Interaction between cultural values and political elements of the Roman Empire in two centuries in the Roman Peace period (27 BC-180)", *Journal of European Studies*, European Research Institute, 2018, no.10.
5. Le Vu Truong Giang (2018), "Roman emperors, kingship with the development of the Empire in the Roman Peace period (27 BC - 180)", *Journal of Hue University: The Social and Human Sciences*, vol.128, no.6A (2019).
6. Le Vu Truong Giang (2019), "The characteristics of material heritage in ancient Rome culture", *Journal of Science and Technology of College of Science (Hue University): The Social and Human Sciences*, vol.9, no. 2.
7. Le Vu Truong Giang (2018), "The spiritual values of Roman culture in two centuries of the Roman Peace period (27 BC - 180)", *Journal of Hue University: The Social and Human Sciences*, vol.128, no.6B (2019).
8. Le Vu Truong Giang (2018), "Operation of the trade-transport system on roads and waterways of the Rome Empire in the first two centuries BC", *Journal of European Research*, Research Institute Europe, No. 8, 2019.